

Laihian kunnan varhaiskasvatussuunnitelma 2026

Nimi	Laihian kunnan varhaiskasvatussuunnitelma 2026
Tiivistelmä	Laihian kunnan varhaiskasvatussuunnitelma 2026
Kunta	Laihia
Pdf luotu	24.8.2026

SISÄLTÖ

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja sitä tarkentava varhaiskasvatuksen suunnittelu.	1
1.1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet.	2
1.2. Varhaiskasvatuksen paikallinen suunnittelu.	3
1.3. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma.	4
1.4. Paikallisesti tarkennettavat asiat.	7
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet.	9
2.1. Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet.	9
2.2. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot.	12
2.3. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua.	13
2.4. Arvoperusta.	14
2.5. Oppimiskäsitys.	16
2.6. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus.	16
2.7. Laaja-alainen osaaminen.	17
2.7.1. Ajattelu ja oppiminen (001).	18
2.7.2. Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu (002).	18
2.7.3. Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot (003).	19
2.7.4. Monilukutaito (004).	19
2.7.5. Digitaalinen osaaminen (005).	19
2.7.6. Osallistuminen ja vaikuttaminen (006).	19
2.8. Paikallisesti tarkennettavat asiat.	20
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri.	21
3.1. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet.	22
3.1.1. Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä.	23
3.1.2. Oppimiseen, leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö.	23
3.1.3. Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo.	24
3.1.4. Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus.	25
3.1.5. Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa.	26
3.2. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt.	28
3.3. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa.	30
3.3.1. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö.	30
3.3.2. Yhteistyö eri tahojen kanssa.	31
3.4. Paikallisesti tarkennettavat asiat.	33
4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen.	34

4.1. Pedagogisen toiminnan viitekehys.	34
4.2. Pedagoginen dokumentointi.	35
4.3. Monipuoliset työtavat.	36
4.4. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä.	37
4.5. Oppimisen alueet.	39
4.5.1. Kielten rikas maailma (001).	39
4.5.2. Ilmaisun monet muodot (002).	41
4.5.3. Minä ja meidän yhteisömme (003).	43
4.5.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni (004).	44
4.5.5. Kasvan, liikun ja kehityn (005).	47
4.6. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia.	48
4.6.1. Kaksikielinen varhaiskasvatus.	50
4.7. Paikallisesti tarkennettavat asiat.	51
5. Lapsen tuki.	52
5.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut.	52
5.2. Yhteistyö tuen aikana.	54
5.2.1. Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö.	54
5.2.2. Monialainen yhteistyö.	55
5.2.3. Varhennettu oppivelvollisuus ja siihen liittyvä yhteistyö.	55
5.3. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa.	56
5.3.1. Yleinen tuki.	57
5.3.2. Tehostettu tuki.	57
5.3.3. Erityinen tuki.	57
5.3.4. Tuen muodot.	58
5.4. Lapsen tuen arviointi.	59
5.5. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana.	59
5.6. Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista.	61
5.7. Paikallisesti tarkennettavat asiat.	62
6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus.	65
6.1. Paikallisesti tarkennettavat asiat.	65
7. Arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa.	66
7.1. Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen.	66
7.2. Paikallisesti tarkennettavat asiat.	67

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja sitä tarkentava varhaiskasvatuksen suunnittelu

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuslain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan varhaiskasvatusta suunnitellaan, toteutetaan, arvioidaan ja kehitetään. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan tämän määräyksen mukaisesti. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatuslaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki², on osa varhaiskasvatusta. Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti³. Periaatteisiin kuuluu kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys⁴. Inklusiivisuus on käsitteenä laaja ja se tulee nähdä kaikkia lapsia koskevana ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona ja kokonaisvaltaisena tapana ajatella. Tämä perusteasiakirja on laadittu inklusion periaatteiden mukaisesti, joita tarkastellaan erityisesti arvoperustaa käsittelevässä luvussa 2, toimintakulttuurin näkökulmasta luvussa 3 ja lapsen tuen näkökulmasta luvussa 5. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten kehityksestä, oppimisesta ja hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen ohjausjärjestelmän tarkoituksena on varmistaa koulutuksellinen tasa-arvo ja laatu sekä luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle. Ohjausjärjestelmän säädöspohjan muodostavat varhaiskasvatuslaki ja -asetus, valtioneuvoston asetukset ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Ohjausjärjestelmän eri osat uudistuvat, jotta varhaiskasvatuksen järjestämisessä pystytään ottamaan huomioon muutokset varhaiskasvatusta ympäröivässä maailmassa ja vahvistamaan varhaiskasvatuksen tehtävää kestävän tulevaisuuden rakentamisessa.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusia tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatus on tavoitteellista ja sitä suunnitellaan paikallisesti. Paikallista suunnittelua toteutetaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet määrää varhaiskasvatuksen järjestämisestä sekä pedagogisista tavoitteista varhaiskasvatuksen pedagogisessa toiminnassa sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöistä⁵.

1 Varhaiskasvatuslaki (540/2018)

2 Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

3 Varhaiskasvatuslaki 3 §

4 HE 148/2021 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi varhaiskasvatuslain muuttamisesta, s. 30–31

5 Varhaiskasvatuslaki 21 ja 23 §

1.1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka⁶.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁷.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä ja henkilöstöä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti tarkennettavia asioita, jotka ohjaavat varhaiskasvatuksen paikallista suunnittelua, toteuttamista, arviointia ja kehittämistä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selvittää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan varhaiskasvatuksen järjestäjällä⁸ kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa, jos ei erikseen muuta mainita. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoittaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

Laihialla varhaiskasvatussuunnitelma koostuu Opetushallituksen laatimista valtakunnallisista Varhaiskasvatussuunnitelman perusteista sekä paikallisesti laaditusta Laihian varhaiskasvatussuunnitelmasta. Laihialla varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan kuntakohtaisena ja se koskee koko varhaiskasvatuksen kenttää, joissa varhaiskasvatusta toteutetaan; päiväkodit, perhepäivähoito (ja ryhmäperhepäivähoito) sekä yksityinen varhaiskasvatus. Lisäksi jokainen varhaiskasvatusryhmä laatii oman ryhmäkohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman. Esiopetuksen oppilaat kuuluvat varhaiskasvatuksen piiriin esiopetusajan ylittävän ajan jälkeen ja Laihian kunnan varhaiskasvatussuunnitelma koskee myös tätä aikaa.

Laihian varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan ja hyväksytään suomenkielisenä. Tarvittaessa se käännetään ruotsin-, englannin- tai saamenkieliseksi. Laihian varhaiskasvatussuunnitelma on nähtävänä Laihian kunnan verkkosivuilla. Paperiset versiot löytyvät varhaiskasvatuksen toimipisteistä, varhaiskasvatuksen johtajalta, päiväkodin johtajilta, perhepäivähoidonohjaajalta sekä varhaiskasvatuksen erityisopettajilta.

Henkilöstöllä on ollut mahdollisuus osallistua Laihian varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja päivittämiseen. Päivittämisen yhteydessä huoltajilla on ollut mahdollisuus kommentoida ja antaa kehittämisehdotuksia varhaiskasvatussuunnitelman sisältöön. Lisäksi huoltajat voivat osallistua Laihian paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman arviointiin sekä kehittämiseen vuosittaisten tyytyväisyyskyselyiden kautta. Lasten rooli varhaiskasvatussuunnitelman arvioinnissa ja kehittämisessä toteutuu kuuntelemalla ja havainnoimalla lapsia, heidän toiveitaan ja tarpeitaan sekä keräämällä heiltä palautetta erilaisten projektien tai toimintahetkien jälkeen. Henkilöstön osallistuminen arviointiin ja kehittämiseen tapahtuu luvussa "Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa" kuvatulla tavalla.

Keskeisimmät Laihian varhaiskasvatussuunnitelmaa tarkentavat asiakirjat ovat:

- Kiusaamisen vastainen suunnitelma
- Kulttuurikasvatussuunnitelma
- Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma

⁶ Varhaiskasvatuslaki 2 §

⁷ Varhaiskasvatuslaki 21 §

⁸ Varhaiskasvatuslaki 1 §

- Kuntastrategia

Yhteistyö esiopetuksen, perusopetuksen, sosiaali- ja terveystoimen asiantuntijoiden sekä muiden yhteistyökumppaneiden kanssa on toteutettu varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa kyselyn sekä yhteistyöpalavereiden kautta. Näissä palavereissa on tuotu esille uuden varhaiskasvatussuunnitelman tuomat velvoitteet sekä sen aiheuttamat muutokset varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa. Yhteistyötahojen kanssa on kartoitettu erilaisia yhteistyön muotoja ja tapoja. Näkökulmana yhteistyössä on lapsen etu ja kokonaisvaltainen hyvinvointi. Yhteistyötä eri tahojen kanssa on kuvattu tarkemmin Toimintakulttuuri -luvussa. Suunnitelmaprosessin myötä esimerkiksi yhteistyö on tiivistynyt ja selkiytynyt, yhteistyölle on luotu uusia foorumeita ja toimijoiden ymmärrys toistensa työstä on lisääntynyt. Lisäksi on perustettu monialainen (mukana sivistys ja kasvatus, sosiaali- ja terveystoimet, tarvittaessa eri alojen terapeutit) Varhaiskasvatuksen ennaltaehkäisevä työryhmä, joka kokoontuu kerran vuodessa tai tarvittaessa useammin. Yhteistyötahoilta saadun palautteen perusteella myös siirtymävaiheista pyritään tekemään sujuvampia erillisen tiedonsiirtolomakkeen avulla. Jo ennestään Laihialla toimii erilaisia yhteistyöfoorumeita, kuten Lasten ja nuorten kuntoutustyöryhmä ja Lastensuojelun työryhmä. Näissä yhteistyömuodoissa on mukana varhaiskasvatuksen erityisopettaja, tarvittaessa mukaan voidaan kutsua myös muuta varhaiskasvatuksen henkilöstöä.

1.2. Varhaiskasvatuksen paikallinen suunnittelu

Varhaiskasvatuksen paikallisessa suunnittelussa on otettava huomioon tämän perusteasiakirjan määräykset ja sisällöt. Varhaiskasvatusta suunnitellaan siten, että suunnittelu ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Varhaiskasvatuksen järjestäminen sisältää varhaiskasvatuksen suunnittelun lisäksi varhaiskasvatuksen toteuttamisen, arvioinnin ja kehittämisen. Paikallinen suunnittelu on strateginen ja pedagoginen työväline, joka tarkentaa varhaiskasvatuksen järjestäjän toimintaa ja toimipaikkojen työtä. Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi laatia tavoitteellisen varhaiskasvatuksen järjestämisen tueksi paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman⁹.

Paikallista suunnittelua tehdessä huomioidaan paikalliset erityispiirteet, eri toimintamuodot, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikallista suunnittelua voidaan tehdä eri varhaiskasvatuksen järjestäjien yhteistyönä. Paikallinen suunnittelu voi tarkentaa valtakunnallisia perusteita ja paikallisessa suunnittelussa tulee noudattaa lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämiä tavoitteita tai sisältöjä.

Varhaiskasvatuksen suunnittelussa otetaan huomioon paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma¹⁰
- kotoutumissuunnitelma¹¹
- yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma¹²
- mahdollinen kestävän kehityksen suunnitelma ja kulttuurikasvatussuunnitelma.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä varmistaa ja antaa edellytykset varhaiskasvatuksen henkilöstölle suunnitella, toteuttaa, arvioida ja kehittää varhaiskasvatusta paikallisesti.

Lapsille ja huoltajille annetaan mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin (ks. lisää arvioinnista luvussa 7). Lasten näkemykset

⁹ HE 111/2024 vp

¹⁰ Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

¹¹ Laki kotoutumisen edistämisestä (681/2023) 16 § ja 18–23 §

¹² Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) 5 b § ja Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 6 a §

on selvitettävä ja otettava huomioon¹³ varhaiskasvatuksen suunnittelussa, toteuttamisessa, arvioinnissa ja kehittämisessä.

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajille annetaan mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja kehittämiseen. Paikallisen suunnittelun yhteydessä tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien asiantuntijoiden ja viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii, että paikallisessa suunnittelussa huomioidaan suomen kielellä, ruotsin kielellä ja saamen kielellä järjestettävä varhaiskasvatus¹⁴. Tarvittaessa varhaiskasvatuksen järjestäjä huomioi suunnittelussa myös muilla kielillä¹⁵ annettavan varhaiskasvatuksen.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹⁶. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardasta¹⁷ tuotettua arviointitietoa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen¹⁸ tuottamia arviointityökaluja. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

Tarvittaessa ruotsinkielinen varhaiskasvatus järjestetään ostopalveluna.

1.3. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹⁹. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu²⁰ ja tarpeet. Lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa²¹. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntee lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitettäessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Ne kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja oppimisympäristöillä tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Tavoitteita asetettaessa otetaan huomioon myös huoltajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä, oppimisesta, ja tuen tarpeista²².

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmien tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen

13 Varhaiskasvatuslaki 20 §

14 Varhaiskasvatuslaki 8 §

15 HE 40/2018

16 Varhaiskasvatuslaki 24 §

17 Varhaiskasvatuslaki 65–73 §

18 Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013)

19 Varhaiskasvatuslaki 23 §

20 Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 148/2021 s. 34

21 Varhaiskasvatuslaki 23 §

22 HE 148/2021, s. 34

varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa²³.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin²⁴ osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja²⁵ osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi osallistua perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja arviointiin osallistuvat tarvittaessa myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot²⁶.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, sen toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma²⁷. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan²⁸. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti. Varhaiskasvatuksessa annettavaa tukea käsitellään tarkemmin luvussa 5.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintakäytäntöjen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan säännöllisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy²⁹. Lapsen tuen tarvetta sekä tuen riittävyttä, tarkoituksenmukaisuutta ja vaikuttavuutta on arvioitava ja suunnitelmaa päivitettävä aina tuen tarpeen muuttuessa. Jos lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti³⁰. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti pedagogiselle toiminnalle asetettuihin tavoitteisiin, toiminnan järjestelyihin, pedagogiikan toteutumiseen ja tukitoimien vaikuttavuuteen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat pedagogiset tavoitteet toiminnalle sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- varhaiskasvatuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot lapsen mahdollisesta lääkehoitosuunnitelmasta
- lapsen mielipiteet sekä henkilöstön ja huoltajan yhteisistä keskusteluista nousseet keskeiset näkemykset
- suunnitelman laatija ja suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

23 Varhaiskasvatuslaki 23 §

24 Varhaiskasvatuslaki 23 §

25 Varhaiskasvatuslaki 15 d §

26 Varhaiskasvatuslaki 23 § ja HE 148/2021 s. 34

27 Terveystieteiden tutkimuskeskus (1326/2010) 8 §

28 Varhaiskasvatuslaki 41 §

29 Varhaiskasvatuslaki 23 §

30 Varhaiskasvatuslaki 15 e §

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä³¹. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä³² oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä³³.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan tässä luvussa ja muualla tässä perusteasiakirjassa kuvattuja tavoitteita ja periaatteita noudattaen. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkentaa paikallisesti lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen käytännöt.

- Päiväkodissa varhaiskasvatuksen opettajilla on vastuu siitä, että varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan kaikille lapsille. Ryhmän koko henkilöstö osallistuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja arviointiin.
- Ryhmäperhepäivähoidossa ja perhepäivähoidossa vastuu laadinnasta on perhepäivähoidonohjaajalla. Ryhmäperhepäivähoidossa ja perhepäivähoidossa lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laatii ja keskustelut käy perhepäivähoitaja. Perhepäivähoidonohjaaja tukee hoitajia suunnitelmien laatimisessa.
- Varhaiskasvatuksen johtaja on vastuussa, että yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevien lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan määräaikaan mennessä.
- Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu tarpeen mukaan varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen.
- Varhaiskasvatuksessa aloittavalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma tulee tehdä kahden kuukauden kuluessa aloittamisesta.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan sähköisessä Daisy-toiminnanohjausjärjestelmässä ja prosessi sisältää seuraavia vaiheita:

- Toimintakauden alkaessa tiimi arvioi ja havainnoi lasten vahvuuksia, kiinnostuksen kohteita ja tarpeita. Lapsen toimintaa, ajatuksia ja oppimista havainnoimalla ja dokumentoimalla sekä lapsen kanssa dokumenteista keskustelemalla saadaan esille hänen mielipiteitänsä ja näkemyksiänsä.
- Huoltajia ohjataan kirjaamaan ennen vasukeskustelua omat havaintonsa ja näkemyksensä sekä lapsen mielipiteen lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.
- Joka toimintakausi lapselle laaditaan uusi varhaiskasvatussuunnitelma yhdessä huoltajien kanssa, jonka yhteydessä arvioidaan aiemmin laaditun lapsen vasun toteutumista.
- Suunnitelmaa laadittaessa huomioidaan moniammatillinen ja monialainen yhteistyö ja tarvittaessa vasu-keskusteluun osallistuvat myös muut lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat asiantuntijatahot.
- Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan tavoitteet pedagogiselle toiminnalle ja toimenpiteet tavoitteiden saavuttamiseksi sekä mahdolliset muut lapsen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukeen liittyvät asiat.

31 Varhaiskasvatuslaki 40 §

32 Varhaiskasvatuslaki 41 §

33 Varhaiskasvatuslaki 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

- Mikäli lapsella on jokin pitkäaikaissairaus, joka vaatii lääkehoitoa, hänelle laaditaan yhdessä huoltajien kanssa lääkehoitosuunnitelma, joka liitetään lapsen vasuun. Lääkehoitosuunnitelman toteuttaminen edellyttää henkilöstön osaamisen varmistamista koulutuksella (MiniLas-tentti ja -näytöt).
- Kirjaamisen jälkeen varhaiskasvatuksen henkilöstö keskustelee ja sopii, miten lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjatut tavoitteet huomioidaan ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmassa sekä toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa.
- Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista tulee työkaluja, jotka ovat jatkuvassa käytössä ja joiden tavoitteita ja toimenpiteitä arvioidaan ja tarkennetaan osana toiminnan jatkuvaa kehittämistä.
- Laihialla lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on perhepäivähoidossa vielä toistaiseksi paperisena lomakkeena, josta huoltajille annetaan kopio.
- Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä asiakirja, joka tulee säilyttää lukitussa tilassa lapsen varhaiskasvatussyksikössä.
- Lapsen siirtyessä esiopetukseen alkuperäiset lapsen varhaiskasvatussuunnitelmat arkistoidaan päiväkodeissa ja perhepäivähoidon osalta kunnanvirastossa. Lapsen siirtyessä esiopetukseen, täytetään lapsesta tiedonsiirtolomake. Mikäli lapsen varhaiskasvatussuunnitelman siirtyminen esiopetukseen on välttämätöntä, suunnitelma kopioidaan esiopetukseen. Lapsen siirtyessä toiseen varhaiskasvatussyksikköön siirretään vasutulosteet lapsen mukana uuteen yksikköön. Mikäli lapsi ei enää osallistu varhaiskasvatukseen (muutto, pikkusisaruksen syntymä tai muu syy), siirretään lapsen alkuperäinen varhaiskasvatussuunnitelma arkistoon. Alkuperäinen lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa tulee arkistoida pysyvästi. Laihialla varhaiskasvatussuunnitelmien arkistointipaikka on Laihian kunnanviraston arkisto.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessin lisäksi huoltajat voivat osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin osallistumalla järjestettäviin vanhempainiltoihin ja muihin tapahtumiin. Lisäksi huoltajilla on mahdollisuus antaa palautetta ja kehittämisideoita päivittäisessä vuorovaikutuksessa ja toimintakausittain toteutettavassa tyytyväisyyskyselyssä.

1.4. Paikallisesti tarkennettavat asiat

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii, että paikallisessa suunnittelussa noudatetaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteita. Järjestäjä tarkentaa paikallisen suunnittelun avulla lain velvoittamista sekä tässä asiakirjassa määrättävistä asioista, sopii tarvittavien tahojen kanssa yhteisistä toimintatavoista ja konkretisoi varhaiskasvatuksen toteuttamista, arviointia ja kehittämistä toimipaikoissa. Paikallisen suunnittelun avulla järjestäjä huolehtii tavoitteellisen varhaiskasvatuksen toteutumisen edellytyksistä varhaiskasvatuksen toimipaikoissa ja lapsiryhmissä.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritellään kunkin pääluvun lopussa, mitä varhaiskasvatuksen paikallisessa suunnittelussa tarkennetaan. Paikallisesti määritellään, mitkä asiat vaativat järjestäjän osalta myös päätöksen tekemistä.

Paikallista suunnittelua tehdessä varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkentaa miten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden määräystä toteutetaan. Paikallisesti tarkennetaan

- *miten paikallisessa suunnittelussa huomioidaan suomen kielellä, ruotsin kielellä ja saamen kielellä järjestettävä varhaiskasvatus sekä tarvittaessa muilla kielillä annettava varhaiskasvatus*
- *millaista paikallisen suunnittelun rakennetta käytetään. Jos varhaiskasvatuksen järjestäjä laatii paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman, voi sen tehdä kokonaan tai osittain*

järjestäjä-, yksikkö-, toimipaikka-, ryhmä- tai toimintamuotokohtaisena tai alueellisina suunnitelmina

- *miten paikalliset erityispiirteet, varhaiskasvatuksen erilaiset järjestämisen tavat, kehittämisen tavoitteet sekä lapsia koskevat paikalliset suunnitelmat otetaan huomioon*
- *miten varhaiskasvatuksen järjestäjä varmistaa, että varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on edellytykset osallistua paikalliseen suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen*
- *miten lapset ja huoltajat osallistuvat varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin toimipaikassa*
- *miten lapsen varhaiskasvatusta suunniteltaessa, toteutettaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä selvitetään ja otetaan huomioon lapsen mielipide ja toivomukset*
- *miten huoltajille annetaan mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin*
- *lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen prosessi paikallisesta näkökulmasta. Järjestäjä määrittelee lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan, seurantaan ja arviointiin liittyvän yhteistyön ja vastuut varhaiskasvatuslain sekä tämän perusteasiakirjan mukaisesti. Lisäksi tarkennetaan, miten huoltajille annetaan mahdollisuus valmistautua keskusteluun hyvissä ajoin sekä miten lapsen näkemykset otetaan huomioon lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa*
- *miten yhteistyö toteutetaan esiopetuksen, perusopetuksen ja hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden sekä muiden tarvittavien yhteistyökumppaneiden kanssa*
- *varhaiskasvatuksen salassa pidettävien tietojen käsittelyyn ja säilyttämiseen liittyvät käytännöt*
- *varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömien tietojen siirtämiseen ja vaihtamiseen liittyvät käytännöt sekä niihin liittyvät yhteistyökäytännöt*
- *miten paikallisesta suunnittelusta viestitään.*

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä ja eriarvoistumista. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä³⁴ sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1. Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina³⁵. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustlain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana³⁶. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen³⁷ koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla³⁸.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti³⁹. Varhaiskasvatuksen valvontaviranomaisia⁴⁰ ovat kunnan tai kuntayhtymän järjestämän ja tuottaman varhaiskasvatuksen osalta Lupa- ja valvontavirasto. Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta⁴¹ vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, sekä Lupa- ja valvontavirasto. Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ilmoitusvelvollisuus huomattaessaan epäkohdan tai ilmeisen epäkohdan uhan lapsen varhaiskasvatuksen toteuttamisessa, ja ilmoituksen vastaanottaneen varhaiskasvatuksen toimipaikan toiminnasta vastaavan henkilön tulee viivytyksettä käynnistää tarvittavat toimet epäkohdan tai ilmeisen epäkohdan uhan poistamiseksi.

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä⁴². Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet⁴³ perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatustlakiin ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös

34 Varhaiskasvatustlaki 3 §

35 Varhaiskasvatustlaki 5 § 4 momentti

36 Varhaiskasvatustlaki 1 §

37 Varhaiskasvatustlaki 12 §

38 Varhaiskasvatustlaki 1 ja 12 §

39 Varhaiskasvatustlaki 5 § 2 momentti

40 Varhaiskasvatustlaki 50, 52 ja 53 §

41 Varhaiskasvatustlaki 50 ja 52 §

42 Varhaiskasvatustlaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89

43 Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

hallintolakia⁴⁴ ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta⁴⁵. Suomen perustuslain⁴⁶ mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki⁴⁷, tasa-arvolaki⁴⁸, Euroopan ihmisoikeussopimus⁴⁹, YK:n lapsen oikeuksien sopimus⁵⁰, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista⁵¹, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista⁵² sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet⁵³.

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada tukea⁵⁴, riippumatta varhaiskasvatuksen järjestäjästä⁵⁵. Varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti, jolloin kaikilla lapsilla on oikeus osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta. Varhaiskasvatuksen järjestäjän on tarpeen mukaan toimittava yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollosta vastaavien tahojen kanssa lapsen tarvitseman tuen ja palvelujen⁵⁶ kokonaisuuden arvioimiseksi, suunnittelemiseksi ja toteuttamiseksi (katso luku 3.3).

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä, oppimiseensa ja hyvinvointiinsa tukea (myöhemmin lapsen tuki) ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan varhaiskasvatuslakia⁵⁷, sosiaalihuoltolakia⁵⁸, vammaispalvelulakia⁵⁹, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia⁶⁰ ja terveydenhuoltolakia⁶¹ sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen suunnittelun ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatuslain⁶² mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

1. edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
2. tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti;
3. toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
4. varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
5. turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;

44 Hallintolaki (434/2003)

45 Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

46 Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

47 Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

48 Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

49 Euroopan ihmisoikeussopimus 1990

50 YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

51 YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)

52 YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

53 Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

54 Varhaiskasvatuslaki 15 a §

55 Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

56 Varhaiskasvatuslaki 7 §

57 Varhaiskasvatuslaki 15 a §

58 Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

59 Vammaispalvelulaki (675/2023)

60 Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

61 Terveydenhuoltolaki (1326/2010)

62 Varhaiskasvatuslaki 3 §

6. antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
7. tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
8. kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
9. varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
10. toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille⁶³ varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa myös jo ennen kuin lapselle haetaan⁶⁴ varhaiskasvatuspaikkaa. Huoltajalle on annettava mahdollisuus⁶⁵ osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatukseen. Lisäksi huoltajalle annetaan mahdollisuus saada tietoa lapsen varhaiskasvatuspäivästä. Huoltajan osallistumisesta lapselle mahdollisesti annettavan tuen suunnitteluun ja arviointiin kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁶⁶. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁶⁷. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu⁶⁸. Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamatonta. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksista annettuja säädöksiä⁶⁹. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja⁷⁰. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa⁷¹.

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁷² suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla (Luku 3.1). Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä⁷³ opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, lastenneuvolatoiminnasta ja muusta

63 Varhaiskasvatuslaki 16 §

64 Varhaiskasvatuslaki 17 §

65 Varhaiskasvatuslaki 20 §

66 Varhaiskasvatuslaki 7 §

67 Varhaiskasvatuslaki 10 §

68 Varhaiskasvatuslaki 11 §

69 Varhaiskasvatuslaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

70 Varhaiskasvatuslaki 25 §

71 Varhaiskasvatuslaki 75 §

72 Varhaiskasvatuslaki 10 §

73 Varhaiskasvatuslaki 7 §

terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁷⁴.

2.2. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta. Varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatuslaissa määritellään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta.⁷⁵ Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Myös tuen antamisen mahdollisuudet vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon varhaiskasvatusta suunniteltaessa ja tavoitteita täsmennettäessä. Varhaiskasvatuksen lapsiryhmät ja henkilöstörakenne⁷⁶ tulee muodostaa siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatuspalveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta⁷⁷ annetaan varhaiskasvatuspalveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä.

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuo- doista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa noudatetaan henkilöstön mitoitukseen ja ryhmien enimmäiskokoon sekä tukeen liittyviä säännöksiä⁷⁸. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien koulutus ja osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁷⁹.

Varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta⁸⁰. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat, toteuttavat, arvioivat ja kehittävät toimintaa yhteistyössä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomainen hoitopaikka⁸¹. Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena⁸². Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁸³. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta.

⁷⁴ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)

⁷⁵ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁷⁶ Varhaiskasvatuslaki 34, 35 ja 38 §

⁷⁷ Varhaiskasvatuslaki 4 ja 16 §

⁷⁸ Varhaiskasvatuslaki 34–38 §

⁷⁹ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁸⁰ Varhaiskasvatuslaki 2, 25 ja 35 §

⁸¹ Varhaiskasvatuslaki 1 ja 38 §

⁸² Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) 2 §

⁸³ Varhaiskasvatuslaki 38 §

Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatuslain tavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laaja-alaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua⁸⁴ muita enemmän.

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan ja lapselle annettavan tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa⁸⁵.

Laihian kunta järjestää varhaiskasvatusta päiväkodeissa, ryhmäperhepäivähoitokodeissa ja perhepäivähoitona hoitajien omissa kodeissa. Vuorohoitoa järjestetään kahdessa ryhmäperhepäivähoidon yksikössä. Lisäksi yksi yksityinen palveluntuottaja tarjoaa ryhmäperhepäivähoitoa omassa yksikössään. Kunnallista varhaiskasvatusta täydentävänä palveluna Laihialla on käytössä varhaiskasvatuksen palveluseteli, jota voi käyttää yksityisessä varhaiskasvatuksen toimipaikassa, jonka kunta on hyväksynyt palveluntuottajaksi. Palveluntuottajaksi on hyväksytty Touhula-päiväkodit (tilanne 24.8.2026).

Laihialla tehdään tiivistä yhteistyötä varhaiskasvatuksen eri toimintamuotojen kesken. Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivan yksityisen varhaiskasvatuspalvelujen tuottajan sekä kuntien välistä yhteistyötä ja sen kehittämistä toteutetaan esim. yhteisten tilaisuuksien, koulutuksien ja hankkeiden muodossa. Yhteistyö rikastuttaa pedagogista toimintaa, tukee positiivista ja avointa vuorovaikutusta sekä ilmapiiriä. Yhteistyö myös tasa-arvoistaa Laihian varhaiskasvatusta ja mahdollistaa varhaiskasvatuksen kehittämisen. Yhteistyö eri muodoissaan antaa mahdollisuuksia sekä lapsille, varhaiskasvatuksen henkilöstölle että huoltajille. Eri tuomintamuotojen välinen yhteistyö ja kehittäminen voivat olla käytännössä esimerkiksi yhteisiä koulutustilaisuuksia, pedagogisia palaverieita, yhteistyötä/tiedonsiirtoa lapsen vaihtaessa varhaiskasvatuspaikkaa ja yhteisiä kuljetuksia (esimerkiksi retket) sekä muita yhteisiä "tempauksia" tai kulttuuritapahtumia.

2.3. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapsi tuo varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltajan ja lapsen väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapsen kanssa. Huoltajan ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lapsen elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Keskusteltaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntee jokainen lapsi ja

⁸⁴ Varhaiskasvatuslaki 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85

⁸⁵ Varhaiskasvatuslaki 13 §

ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁸⁶.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia ja ennakoitavia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä⁸⁷.

Laihian kunnan kotisivuilla on esitelty varhaiskasvatuksen eri hoitomuodot ja yksiköt sekä tarvittavat yhteystiedot. Ohjausta ja neuvontaa tarjotaan sekä puhelimitse että sähköpostitse.

Varhaiskasvatuspaikkoja järjestettäessä pyritään ottamaan huomioon perheen toiveet ja lapsen tarpeet. Lapsiryhmiä muodostettaessa otetaan huomioon lasten ikäjakauma, tuen tarpeet, kaveri-/sisarusuhteet ja perheen asuinalue. Ennen varhaiskasvatuksen aloittamista on tärkeää tutustua päiväkotii/ryhmäperhepäivähoitoon/perhepäivähoitopaikkaan riittävästi. Ennen hoitosuhteen aloittamista lapsi tutustuu yhdessä huoltajan kanssa tulevaan ryhmäänsä. Tutustumisten määrän tarve riippuu lapsesta ja sitä arvioidaan yhdessä huoltajan kanssa (ikä, luonne, erityistarpeet jne).

Lapsen siirtyessä varhaiskasvatuksen toimintamuodosta tai -yksiköstä toiseen joko pysyvästi tai vara- ja vuorohoidon vuoksi, hyvällä ennakoinnilla ja huolellisella pienryhmien suunnittelulla turvataan mahdollisimman pysyvät ihmissuhteet. Perheille järjestetään mahdollisuus käydä tutustumassa tulevaan paikkaan ennen siirtoajankohtaa. Lapsen hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kannalta tarvittava tieto sekä lapsen vasu siirretään vastaanottavaan ryhmään. Tarvittaessa voidaan pitää lisäksi yhteinen palaveri. Toisen varhaiskasvatuksen järjestäjän (kunta, yksityinen toimija) toimintaan siirryttäessä tiedonsiirtolomake annetaan huoltajalle toimitettavaksi ja lapsen vasu siirretään pyydettyä tai tarvittaessa.

Lapsen siirtyessä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta perusopetukseen tiedonsiirto tehdään yhteistyössä huoltajien kanssa. Lapsen siirtyessä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen kopio lapsen varhaiskasvatussuunnitelmasta toimitetaan tarvittaessa tulevaan esiopetusyksikköön.

2.4. Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, inklusiiviset periaatteet ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁸⁸, varhaiskasvatuslain⁸⁹ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia⁹⁰ koskevan yleissopimuksen mukaisesti.

Lapsuuden itseisarvo

⁸⁶ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 5 kohta

⁸⁷ Esimerkiksi varhaiskasvatuslaki 40–42 §

⁸⁸ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁸⁹ Varhaiskasvatuslaki 20 §

⁹⁰ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdä, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseän, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään. Henkilöstön tehtävänä on aktiivisesti puuttua kiusaamiseen, rasismiin ja väkivaltaan. Henkilöstö huolehtii, että jokainen lapsi kokee varhaiskasvatuksessa olonsa turvalliseksi, eikä tule ulossuljetuksi.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada riittävää ja oikea-aikaista tukea⁹¹ varhaiskasvatuksessa. Lapsella on oikeus⁹² saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, vammasta, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatusnäkömyksiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle⁹³. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan ja noudatetaan kestävän elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyuden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

Laihiolla varhaiskasvatuksen henkilöstö sitoutuu valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa mainittuihin arvoihin. Näiden arvojen lisäksi Laihian varhaiskasvatuksen arvopohja muodostuu huoltajien tärkeinä pitämistä arvoista. Niitä ovat turvallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo sekä oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun.

91 Varhaiskasvatuslaki 15 a §

92 YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

93 Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

Lisäksi huoltajat pitävät tärkeänä lapsen edun ensisijaisuutta ja lapsen mielipiteen huomioimista. Laihian varhaiskasvatuksessa pyritään järjestämään pysyvät ihmissuhteet mahdollisuuksien mukaan. Turvallisuutta edistetään luomalla rauhallinen ja hyväksyvä ympäristö, jossa lapset voivat ilmaista itseään ja kehittää sosiaalisia taitojaan. Lapsille opetetaan, miten tunnistaa ja käsitellä erilaisia tunteita ja tilanteita, jotta he voivat toimia turvallisesti ja tasapainoisesti. Tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta pyritään takaamaan luomalla ilmapiiri, jossa jokainen lapsi tuntee itsensä arvokkaaksi ja hyväksytyksi taustasta, kielestä, uskonnosta, sukupuolesta tai toimintakyvystä riippumatta. Turvallinen ja lämmin ilmapiiri, arjen rakenteet ja rutiinit sekä aikuisen huolenpito ja läsnäolo toimivat perustana lapsen oikeudelle hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun.

Laihian kuntastrategiassa Laihian arvoiksi on nostettu yhteisöllisyys, turvallisuus ja vastuullisuus. Varhaiskasvatuksessa yhteisöllisyys ilmenee lapsen mahdollisuutena kasvaa, kehittyä, leikkiä ja oppia omista yksilöllistä lähtökohdistaan ryhmänsä, varhaiskasvatusyksikkönsä ja lähiympäristönsä jäsenenä. Yhteisöllisyyttä edistetään esimerkiksi yhteisissä projekteissa, tapahtumissa, juhlissa ja tilanteissa, joissa lapset oppivat toimimaan yhdessä ja kunnioittamaan toistensa mielipiteitä ja tunteita. Vastuullisuus näkyy kestävän elämäntavan ja ihmissuhteiden vaalimisena sekä järkevänä nuukuutena ja lähiympäristöstä huolehtimisena. Lapsia opetetaan huolehtimaan itsestään, toisistaan ja ympäristöstään, mikä kehittää heidän kykyään ottaa vastuuta omista teoistaan ja valinnoistaan ikätasonsa mukaan.

2.5. Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoidessa ja tarkkaillen ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatuskäsitteiden lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

2.6. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan

painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä henkilöstön yhteistä ymmärrystä siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää⁹⁴.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatus, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämisessä. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeitä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetuksessa huomioidaan lapsille luontainen uteliaisuus ja tutkimisen halu. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7), pedagogiselle toiminnalle (luku 4), ja lapsen tuelle (luku 5) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää ja osa pedagogista toimintaa. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

2.7. Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvamisen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisessa suunnittelussa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä

sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-alueita:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito
- digitaalinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

2.7.1. Ajattelu ja oppiminen (001)

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelulle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoita ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään erilaisia ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omiin kykyihinsä.

2.7.2. Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu (002)

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida ja pohtia omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

2.7.3. Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot (003)

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikkumisen ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ja käyttäytymisen säätelyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, ymmärtämään, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

2.7.4. Monilukutaito (004)

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinna ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

2.7.5. Digitaalinen osaaminen (005)

Digitaalisuus on osa yhteiskuntaa, jossa lapsi kasvaa. Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa. Digitaalisen osaamisen vahvistaminen edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhteistyössä kotien kanssa tukea lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.

2.7.6. Osallistuminen ja vaikuttaminen (006)

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestävälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä

on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyi, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

2.8. Paikallisesti tarkennettavat asiat

Suunniteltaessa varhaiskasvatusta paikallisesti keskustellaan siitä, mitä tässä luvussa määrätty varhaiskasvatuksen tehtävät ja yleiset tavoitteet (luvut 2.1–2.3 ja 2.6) merkitsevät ja miten varhaiskasvatukselle asetettujen tavoitteiden toteutumisesta voidaan huolehtia eri toimintamuodoissa. Lisäksi paikallisesti keskustellaan miten arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5) ja laaja-alainen osaaminen (luku 2.7) huomioidaan paikallisessa suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa.

Paikallisesti tarkennetaan lisäksi

- varhaiskasvatuksen järjestäminen ja eri toimintamuodot sekä niiden välinen yhteistyö paikallisesta näkökulmasta
- miten neuvontaa ja ohjausta tarjotaan huoltajille heidän käytettävissään olevista varhaiskasvatuspalveluista
- periaatteet, joilla lapsiryhmät muodostetaan
- siirtymäkäytännöt, kun lapsi aloittaa varhaiskasvatuksessa, siirtyy varhaiskasvatuksen aikana toiseen ryhmään tai toiseen toimipaikkaan sekä lapsen siirtyessä esiopetukseen tai toisen varhaiskasvatuksen järjestäjän toimintaan.

Tämän luvun sisältöjä ja tavoitteita syvennetään seuraavissa luvuissa, joissa käsitellään toimintakulttuuria, pedagogisen toiminnan suunnittelua, toteuttamista ja arviointia sekä lapsen tukea.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria⁹⁵ kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki (luku 5). Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi.

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön sitoutuminen inklusion periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttaminen edellyttää inklusion johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin ja sen inklusiivisuuden kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

3.1. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti⁹⁶.

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännössä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin toteuttaminen ja kehittäminen rakentuu pedagogiselle johtamiselle. Pedagoginen johtaminen on mm. varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arvioimista ja kehittämistä. Laihialla pedagogisesta johtamisesta yksikötasolla vastaavat varhaiskasvatuksen johtaja, päiväkodin johtajat ja perhepäivähoidon ohjaaja. Päiväkodeissa ryhmän pedagogisesta johtamisesta vastaavat varhaiskasvatuksen opettajat. Ryhmäperhepäivähoidossa ja perhepäivähoidossa pedagogisesta johtamisesta vastaavat perhepäivähoitajat yhteistyössä esihenkilöiden kanssa. Varhaiskasvatusyksikön johtaja hyödyntää oman toimintayksikkönsä toimintakulttuurin kehittämisessä varhaiskasvatuksen vuosisuunnitelmaa, ryhmävasuja, kehityskeskusteluja, tiimipalavereita ja pedagogisia palavereita sekä säännöllistä ryhmien toiminnan havainnointia ja palautteen antoa.

Toimintakulttuurin kehittymistä arvioidaan Laihialla varhaiskasvatussuunnitelmien avulla, joihin sisältyy tämän asiakirjan lisäksi lasten omat varhaiskasvatussuunnitelmat ja lapsen mahdolliset tuen asiakirjat sekä ryhmien varhaiskasvatussuunnitelmat. Lisäksi toimintakulttuurin kehittäminen ja arviointi sisältyy varhaiskasvatuksen kehittämis- ja arviointityöhön, jota on kuvattu tarkemmin tämän asiakirjan luvussa 7. Toimintakulttuurin kehittämistä ja arviointia toteutetaan Laihialla varhaiskasvatuksessa myös säännöllisten pedagogisten palaverien, perhepäivähoidon työiltojen ja tiimipalaverien sekä tiimisopimusten muodossa.

Pedagogisten palaverien ja työiltojen tarkoitus on varmistaa varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisten tavoitteiden toteutuminen sekä varhaiskasvatuksen jatkuva kehittäminen. Näissä tapaamisissa keskustellaan esimerkiksi varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden käytännön toteutumisesta sekä siitä millaisissa asioissa on onnistuttu ja millaisissa asioissa on vielä kehitettävää. Lisäksi tapaamisissa työstitään ajankohtaisia asioita ja ideoita sekä huoltajilta ja muilta yhteistyötahoilta saatua palautetta. Yhdessä keskustellaan palautteen merkityksistä ja siitä, miten asioita voidaan kehittää palautteiden mukaisesti. Kaikkien palaverien lähtökohtana on taata laadukasta varhaiskasvatusta Laihian lapsille.

Tiimipalavereissa jokainen varhaiskasvatustiimi tekee toimintakauden alussa tiimisopimuksen. Se myös tarkistetaan, jos kesken toimintakauden tiimin kokoonpanossa tapahtuu muutoksia. Tiimisopimuksen avulla tuetaan varhaiskasvatusryhmän yhteisöllisyyttä ja tiimin kasvatusyhteistyötä. Tiimipalavereissa yhdessä mietitään ja arvioidaan sekä kehitetään toiminnan

⁹⁶ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 40/2018 vp, s. 85

toteutumista esimerkiksi oppivan yhteisön, inklusion ja kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti. Tiimipalavereissa henkilöstö keskustee yhdessä esimerkiksi siitä, että mikä toimii ja mikä ei toimi sekä toteutuvatko toiminnassa kunkin lapsen omat varhaiskasvatussuunnitelmat ja niihin kirjatut lasten tarpeet sekä mielenkiinnon kohteet. Lisäksi tiimipalavereissa keskustellaan ja arvioidaan toteutuvatko ryhmävasut ja onko toiminta lapsiryhmän tarpeiden mukaista ja mietitään, miksi ja miten asioita tehdään lasten kanssa. Tiimipalavereissa arvioidaan sekä kehitetään myös jokaisen henkilöstön jäsenen omaa toimintaa ryhmän kanssa ja keskustellaan, onko se varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaista. Tiimipalavereissa henkilöstö myös suunnittelee tulevaa toimintaa lasten sekä ryhmän tarpeiden pohjalta ja arvioi sitä, miten oppimisympäristöt mahdollistavat pedagogiikan toteutumisen. Varhaiskasvatustoiminnan tulee olla pedagogisesti perusteltua.

Edellä mainittujen näkökulmien lisäksi varhaiskasvatuksen henkilöstö havainnoi, dokumentoi ja tukee lapsia sekä heidän leikkejään ja vuorovaikutusaloitteitaan. Toimintakulttuuria kehitetään siten, että henkilöstö keskustelee ja pyrkii tunnistamaan leikkiä rajoittavia tekijöitä, esimerkiksi päiväjärjestys, henkilöstön työvuorot ja lasten hoitoajat. Henkilöstö huolehtii, että lapset osallistuvat leikkien kehittelyyn. Varhaiskasvatuksen henkilöstö tukee lapsia leikkien kehittämisessä ja luo yhdessä lasten kanssa pitkäkestoisia leikkejä. Henkilöstö poimii lasten ideoita/ ajatuksia/ mielenkiinnonkohteita leikkiaiheiksi ja luo yhdessä lasten kanssa leikkiympäristöjä lasten tarpeiden mukaan, yhdistäen siihen oppimisen osa-alueita ja laaja-alaista osaamista. Erilaiset projektit ja teemat edesauttavat pitkäkestoisten leikkien toteutumista ja eri osa-alueiden sekä tavoitteiden yhdistämistä.

3.1.1. Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyYTEEN sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Laihialla varhaiskasvatuksessa myönteisellä toimintakulttuurilla ja sen arvioimisella sekä kehittämisellä on keskeinen merkitys varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteiden saavuttamisessa. Tärkeän perustan toimintakulttuurin kehittämiselle luovat inklusion, oppivan yhteisön, kestävän kehityksen, yhteisöllisyyden ja turvallisuuden periaatteet. Myönteinen toimintakulttuuri ja varhaiskasvatuksen henkilöstön keskinäinen yhteistyö luovat perustan positiivisen pedagogiikan, lasten osallisuuden ja tasa-arvon toteutumiselle sekä lasten leikkien ja kaveritaitojen edistämiseksi. Edellä mainittujen lisäksi toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteena on huomioida tärkeänä voimavarana lapsen kodin ja varhaiskasvatuksen välinen kasvatusyhteistyö.

3.1.2. Oppimiseen, leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä oppimisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen

käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Oppivan yhteisön periaatteita toteutetaan lasten kanssa lapsiryhmissä. Varhaiskasvatuksen henkilöstö osallistuu lasten leikkeihin, ohjaa leikkejä tarvittaessa, "lattialle mukaan istuen", tukee vuorovaikutustaitoja leikeissä mukana olemalla ja auttaa ristiriitojen käsittelyssä. Henkilöstö ja lapset oppivat yhdessä toisilta sekä jakavat yhdessä ajatuksia. Yhteisöllisyyttä vahvistetaan ohjaamalla lapsia kiinnittämään huomiota omiin ja toisten tunteisiin, huolehtimaan kavereista sekä kokemaan myötätuntoa. Lasten kanssa pyritään löytämään eri asioiden yhteyksiä toisiinsa ja havaitaan omien tekojen vaikutus omaan yhteisöön ja myös laajemmin.

3.1.3. Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁹⁷ ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa varhaiskasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁹⁸. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Inklusiivista toimintatapaa toteutetaan tukemalla varhaiskasvatusyksiköissä ja lapsiryhmissä inklusion taustalla vaikuttavien arvojen toteutumista, kuten tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutuminen. Inklusiota toteutetaan myös tukemalla yhteisöllisyyden ilmapiiriä ja luomalla ryhmän lapsille sosiaalisen osallisuuden, yhteenkuuluvuuden sekä lasten hyväksytyksi tulemisen kokemuksia. Yhteisöllisyyden tunnetta lapsiryhmään luodaan hyvällä me-hengellä ja tavoittelemalla sitä, että ryhmän kaikilla lapsille syntyy tunne ryhmään kuulumisesta. Tavoitteena on leikkiin kannustava toimintakulttuuri, jossa ymmärretään leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Toiminnassa hyödynnetään yksikön tiloja monipuolisesti ja mahdollistetaan leikki vaihtuvissa ympäristöissä. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tavoitteena on luoda esteetön oppimisympäristö, jossa leikkejä rajoittavia tekijöitä ei ole ja kehittää leikkiä

⁹⁷ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

⁹⁸ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §

edistäviä toimintatapoja. Lasten sosiaalista osallisuutta ja hyväksytyksi tulemisen kokemuksia tuetaan myös sillä, että lasten erilaisuus hyväksytään ja ryhmän henkilöstö tukee lasten kaverisuhteita sekä leikkitaitoja.

Varhaiskasvatuksen henkilöstö huomioi jokaisen lapsen erilaiset tarpeet päivittäin. Lapset kohdataan sensitiivisesti ja heidän kuuntelemiselleen varataan tilaa sekä aikaa. Henkilöstö vahvistaa lasten osallisuutta aktiivisesti auttamalla kaikkia lapsia ilmaisemaan omia mielipiteitään ja ajatuksiaan. Henkilöstön velvollisuutena on tarvittaessa tukea lasten vuorovaikutusta tarvittavin keinoin, kuten esimerkiksi kuvakommunikaation ja tukiviittomien avulla sekä non-verbaalista viestintää havainnoimalla. Lapsille mahdollistetaan omaan toimintaympäristöön vaikuttaminen ja lasten aloitteiden tekemistä henkilöstö tukee sanoittamalla niitä ja keskustelemalla niistä sekä positiivisen palautteen, kannustuksen ja rohkaisun avulla.

Kasvattajat pyrkivät kohtaamaan lapset tasa-arvoisesti yksilöinä ja rohkaisevat lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen liittyviä stereotyyppisiä rooleja sekä ennakko-odotuksia. Kasvattajat antavat lapsille tilaa olla oma itsensä ja kunnioittavat myös heidän itsemäärittelyoikeuttaan. Jokaisella lapsella on varhaiskasvatuksessa oikeus tulla hyväksytyksi ja arvostetuksi sellaisena kuin on. Lasten kanssa keskustellaan aiheista, joita lapset itse nostavat esille, kuten esimerkiksi perheiden moninaisuus ja millaisia omat/kavereiden perheet ovat. Kaikista seksuaalisuuteen liittyvistä aiheista keskustellaan lapsen ikään ja kehitystasoon sopivalla tavalla ja kasvattajien tehtävä on miettiä, miten asioista puhutaan. Varhaiskasvatuksessa voidaan hyödyntää keskusteluiden tukena esimerkiksi Väestöliiton tai Pikku Kakkosen sivuilta löytyvää materiaalia. Lisäksi kasvattajat tunnistavat lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä ja puuttuvat niihin hienotunteisesti sekä johdonmukaisesti. Varhaiskasvatuksessa myös suunnitelmallisesti ehkäistään ja puututaan kiusaamiseen. Myönteisellä sekä kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Varhaiskasvatuksen henkilöstö kannustaa ja mahdollistaa lasten osallisuuden toiminnan suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa. Jokaisessa varhaiskasvatussyksikössä lasten tulee saada oman ikätasonsa ja edellytysten mukaisesti tuoda ilmi omia ajatuksiaan, ideoitaan ja mielipiteitään. Ryhmän henkilöstö auttaa lapsia myös arvioimaan oman osallisuutensa toteutumista. Yhteisen toiminnan suunnittelun ja arvioinnin tukena voidaan käyttää apuna esimerkiksi sadutusta, valokuvaamista, videoimista, kuvien käyttöä, lastenkokouksia, yhteisiä suunnitteluhetkiä tai erilaisia äänestyksiä.

3.1.4. Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnistetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään moninaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa kulttuureista ja katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävästä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisuuden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Laihialla kulttuurinen ja katsomuksellinen moninaisuus nähdään voimavarana ja lasten kanssa tutustutaan kulttuurien, katsomusten sekä kielten moninaisuuteen ryhmästä nousevien tarpeiden ja mielenkiintojen pohjalta. Tapoja tähän voi olla esimerkiksi erikielisten ruokalorujen, laulujen,

lorujen, leikkien opettelu tai valitsemalla teemaksi jokin maanosa tai kulttuuri. Kielitietoisuutta lisätään mahdollisuuksien mukaan, ryhmän lasten kulttuuri- ja kielitausta huomioiden, rohkaistamalla lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti, ja antamalla aikaa ja mahdollisuus kielenkäytön eri tilanteisiin. Kulttuurista ja katsomuksellista moninaisuutta sekä perheiden moninaisuutta arvostetaan. Lasten kanssa keskustellaan ja käsitellään ihmisten erilaisuutta/samanlaisuutta, luonteenpiirteitä, persoonallisuuksia sekä erilaisia perheitä, kulttuureja ja katsomuksia. Näitä voidaan käsitellä mm. leikkien, satujen, askarteluiden, nukketeatterin ja draaman kautta sekä erilaisten projektien ja teemojen kautta. Varhaiskasvatuksen henkilöstö keskustee erilaisista ajattelu- sekä toimintatavoista rakentavasti ja luo/kehittää yhdessä myös uusia toimintatapoja.

3.1.5. Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁹⁹. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa, syrjintää eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmentetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

Lasten hyvinvointia ja turvallisuutta edistetään varhaiskasvatuksessa tukemalla lasten liikunnallisia sekä terveellisiä elämäntapoja. Varhaiskasvatuspäivän aikana kaikissa lapsiryhmissä annetaan lapsille mahdollisuus päivälepoon ja rauhoittumiseen sekä tarjotaan terveellistä sekä monipuolista ravintoa. Tämän lisäksi terveellisiä elämäntapoja lapsille opetetaan esimerkiksi erilaisten teemojen ja projektien kautta, tekemällä yhteistyötä erilaisten yhteistyötahojen kanssa tai yhdessä lasten kanssa leipomalla ja kokkailemalla.

Kestävä elämäntapa huomioidaan varhaiskasvatuksen kaikessa toiminnassa. Varhaiskasvatuksen toiminnassa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä. Lasten kanssa esimerkiksi mietitään miksi ja miten roskia kierrätetään ja mitä tapahtuu roskille, joita ei laiteta roskikseen, sekä opetellaan sähkön ja veden kohtuukäyttöä.

Lasten kokonaisvaltaiseen turvallisuuteen kiinnitetään huomiota kaikissa päivän tilanteissa. Turvallisuuteen kiinnitetään huomiota ennakoidusti ja varhaiskasvatuksessa laaditaan yksikkökohtaisesti turvallisuussuunnitelmat erilaisten tilanteiden varalle (esim. Tapaturmien

⁹⁹ Varhaiskasvatuslaki 10 §

ehkäisy). Fyysiseen turvallisuuteen vaikutetaan huolehtimalla, että käytössä on ehjiä välineitä ja puutteet huomattaessa niistä ilmoitetaan tarvittaville tahoille (esim. Kiinteistöhuolto). Fyysinen turvallisuus taataan myös tilojen säännöllisellä tarkastamisella (esim. Ulkoilualueen tarkastamisella ennen ulkoiluun siirtymistä) sekä lapsien jatkuvalla ja riittävällä valvonnalla. Fyysiseen turvallisuuteen liittyviä taitoja harjoitellaan toiminnassa (esim. Liikenteessä liikkumista, toiseen koskemista). Retkille lähdettäessä varhaiskasvatuksessa laaditaan retkisuunnitelma, jossa kartoitetaan kulkureitti retkelle sekä retkellä esiintyviä mahdollisia riskitekijöitä. Huoltajille mahdollistetaan retkisuunnitelmaan perehtyminen ennen retkeä. Myös psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta huolehditaan varmistamalla jokaiselle lapselle ryhmäytyminen oman varhaiskasvatusryhmänsä kanssa, sekä tukemalla lasten välisiä suhteita. Lapsia autetaan ratkaisemaan ristiriitoja, harjoitellaan tunne- ja kaveritaitoja, sekä lasten kanssa luodaan ja käydään läpi varhaiskasvatusryhmän sääntöjä. Yhteisten sääntöjen luomisella pyritään siihen, että kaikilla lapsilla on turvallista toimia omassa varhaiskasvatusryhmässään. Henkilöstölle järjestetään tarvittaessa turvallisuuteen liittyvää koulutusta.

Kiusaamisen vastainen suunnitelma

Laihian varhaiskasvatuksessa on käytössä kiusaamisen vastainen suunnitelma, joka löytyy kunnan kotisivuilta. Kiusaamisen ehkäisy on osa varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria ja tapahtuu koko lapsiryhmän tasolla. Hyväksyvä ja kunnioittava sekä myönteinen kaikkien osallisuuden varmistava toimintakulttuuri ja sen kehittäminen on yksi merkittävimmistä tekijöistä kiusaamisen ehkäisyssä varhaiskasvatuksen lapsiryhmissä. Lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin ja kehittymisen sekä oppimisen edellytys on, ettei hän joudu kohtaamaan lapsiryhmässään turvattomuutta tai kiusaamista. Laihialla kiusaamisen vastaiseen suunnitelmaan on määritelty seuraavanlainen tavoite kiusaamisen ehkäisemiseksi: "Tavoitteenamme on saada lapselle aikaan kokemus hyvästä sekä turvallisesta varhaiskasvatus- ja esiopetuspäivästä. Lapsiryhmissä tavoitteenamme on ehkäistä kiusaamista lapsille ratkaisutaitoja opettamalla, suunnitelmallisesti tilanteisiin puuttumalla ja huoltajien kanssa yhteistyötä tekemällä."

Kiusaamista ehkäistään varhaiskasvatuksen henkilöstön läsnäololla ja havainnoinnilla, lapsille tunne- ja kaveritaitoja opettamalla, lasten kanssa yhdessä lapsiryhmän säännöt sopimalla sekä erilaisiin ristiriitatilanteisiin puuttumalla. Lapsille opetetaan, että kaikenlainen kiusaaminen on aina väärin ja samalla rohkaistaan kertomaan kiusaamisesta aikuiselle sekä kannustetaan ja opetetaan lapsia puolustamaan kiusattua. Kaikissa varhaiskasvatusryhmissä kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen tueksi laaditaan syksyisin toimintakauden alussa ryhmäkohtainen kiusaamisen vastainen suunnitelma, jossa huomioidaan oman lapsiryhmän lapset ja ryhmädynamiikka. Kyseiseen suunnitelmaan kirjataan myös lasten huoltajien näkemys ilmiöön liittyvistä asioista. Ryhmäkohtaista suunnitelmaa arvioidaan sekä päivitetään aina tarvittaessa toimintakauden aikana tiimipalavereiden yhteydessä. Keväällä toimintakauden päättyessä arvioidaan ja päivitetään ryhmäkohtaisen suunnitelman lisäksi myös laajemmin koko kiusaamisen vastainen suunnitelma. Ryhmäkohtaisen suunnitelman lomake löytyy kiusaamisen vastaisen suunnitelman liitteeltä.

Pienten lasten ryhmissä kiusaamisen vastaisessa toimintakulttuurissa pääpaino on sen ehkäisyssä, mutta jos kiusaamista tapahtuu, puututaan siihen aina välittömästi. Kiusaamiseen puuttumisen keinot valitaan tilanteen mukaan ja puuttuminen edellyttää lasten tuntemista, yhteistyötä lasten huoltajien kanssa sekä henkilöstöltä tilanteen havainnointia lapsiryhmässä. Laihialla kiusaamistilanteiden havainnointiin on laadittu oma lomakkeensa, joka löytyy kiusaamisen vastaisen suunnitelman liitteeltä. Kiusaamisen puuttumisessa keskitytään myönteisiin toimintatapoihin ja huomioidaan se, että myös kiusaaja tarvitsee apua ja empaattista kohtelua, ei vain kiusattu. Pieni lapsi ei vielä välttämättä ymmärrä oman toimintansa vaikutuksia toista kohtaan ja usein kiusaaminen on opittu tapa. Pienten lasten ryhmissä puuttumisen yksi tärkeä lähtökohta onkin opettaa lapsille sinnikkäästi yhä uudelleen hyviä kaveri- ja tunnetaitoja.

3.2. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, inklusiivinen, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö¹⁰⁰. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa, ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten saatavilla ja käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia, ikätasoisia, pedagogisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on huomioitava saavutettavuus, lasten yksilölliset tuen tarpeet ja mielenkiinnonkohteet. Teknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia digitaalisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa sekä fyysiset että virtuaaliset vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, konsertteihin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

Laihialla varhaiskasvatuksessa oppimisympäristöjä kehitetään ja muokataan yhdessä lasten kanssa jatkuvasti niin, että ne ovat lapsia innostavia, rohkaisevia, kannustavia ja monipuolisia.

¹⁰⁰ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 2 kohta ja 10 §

Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt jaetaan fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen ympäristöön. Fyysiseen ympäristöön kuuluvat mm. rakennetut tilat, pihaympäristöt, välineet, materiaalit, akustiikka, huonekalut, leikkivälineet ja ilman laatu sekä ergonomia. Psyykkiseen ympäristöön kuuluvat mm. ryhmän ilmapiiri, turvallisuuden tunne, tunteiden ilmaisu ja mahdollisuus osallistua sekä vaikuttaa. Sosiaaliseen ympäristöön kuuluvat mm. mahdollisuus olla vuorovaikutuksessa muiden kanssa, yhteistyökyky, itseilmaisu, kuulluksi ja nähdyksi tuleminen sekä toisten kunnioittava huomioiminen. Varhaiskasvatuksen henkilöstö vastaa siitä, että lapsiryhmän kaikkia kolmea oppimisympäristön ulottuvuutta ja lasten toimintaa sekä hyvinvointia niissä seurataan jatkuvasti. Lisäksi oppimisympäristön fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden tulee mahdollistaa lapsen osallisuus ja niiden tulee vastata lapsen ikä- ja kehitystasoa.

Onnistunut oppimisympäristö kannustaa lasta leikkimään, tutkimaan, pohtimaan, liikkumaan, toimimaan, ratkomaan ongelmia ja ilmaisemaan itseään. Henkilöstön sensitiivisellä tuella ja ohjauksella oppimisympäristö houkuttelee lasta toimimaan, tutkimaan sekä oppimaan. Henkilöstön tuella ja ohjauksella onnistunut oppimisympäristö myös auttaa lasta löytämään itselleen sopivan haastavia tehtäviä. Oppimisympäristöjen ja lapsiryhmän tilojen tulee sopeutua sekä soveltua niin yksittäisen lapsen kuin koko lapsiryhmän tarpeisiin ja niissä tulee näkyä ”lapsen käden jälki”. Ympäristöt ovat lasten ympäristöjä ja ympäristön asiat tulee olla lasten tasolla, heidän tarpeidensa mukaisia sekä lapsille suunniteltuja.

Varhaiskasvatuksen henkilöstö huolehtii siitä, että oppimisympäristöissä on mahdollisuus rakentaa erilaisia leikkejä. Varhaiskasvatussyksikön hankittavat lasten leikki-, liikunta- ja muut välineet sekä materiaalit valitaan huomioiden kestävä kehityksen periaatteet. Lasten liikunta- ja leikkivälineet ja esimerkiksi roolivaatteet, pelit sekä värikynät ovat lasten saatavilla ja lapsilla on mahdollisuus esittää omia ideoitaan/ajatuksiaan niiden hankintaan liittyen. Henkilöstö myös kiinnittää huomiota siihen, että lapsia ohjataan ja kannustetaan huolehtimaan niistä asianmukaisesti. Leikkivälineitä voidaan kierrättää ja lasten mielikuvitusta rikastuttaa myös kasvattajien ja lasten yhdessä valmistamalla tai askartelemalla leikkivälineillä, kuten esimerkiksi tekemällä pahvisesta kenkälaatikosta pikkuautoille parkkitalon tai pehmoeläimelle nukkumapaikan tai askartelemalla kartonkista seinälle sairaalaleikkiin rekvisiittaa. Lisäksi toiminnassa voidaan käyttää ja lasten leikkejä rikastuttaa luonnonmateriaaleja hyödyntäen.

Varhaiskasvatuksessa käytetään lasten ikätaso huomioiden tieto- ja viestintäteknologia välineitä luontevana osana pedagogista toimintaa. Lasten kanssa tutustutaan tietoteknologiaan laitteisiin ja kokeillaan eri laitteiden toimintaa. Erityistä huomiota kiinnitetään pienten lasten digitaalisten välineiden, sovellusten ja ympäristöjen turvallisuuteen sekä lapsia niiden turvalliseen käyttöön ohjaamiseen ja opettamiseen. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia ja kannustetaan toteuttamaan omia ideoitaan sekä ratkomaan pulmia ja kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Tablettien ja esimerkiksi Bee-bot -lattiarobottien avulla lapset voivat tutustua ohjelmoinnin ja matemaattisten taitojen alkeisiin sekä laajentaa oppimisympäristöään varhaiskasvatussyksikön ulkopuolelle. Välineitä voidaan hyödyntää lasten kanssa myös erilaisen tutkimisen sekä taltioimisen välineenä erilaisissa projekteissa.

Laihialla hyödynnetään oppimisympäristöinä myös varhaiskasvatussyksikön lähiympäristöä ja koko kunnan alueen retkikohteita sekä kulttuuri- ja liikuntapalveluita. Tällaisista esimerkkeinä ovat metsä- ja leikkikenttäretket sekä vierailut kirjastoon, museoon, liikuntahalleihin ja työpaikoille. Mahdollisuuksien mukaan varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä laajennetaan oman kunnan alueen ulkopuolelle ja hyödynnetään Pohjanmaan alueen erilaisia luonto-, retki- tai kulttuurikohteita, kuten esimerkiksi teatterivierailut Vaasan kaupunkiin, Merenkurkun alue ja Raippaluodon silta tai kotieläintilat. Lisäksi varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä on mahdollista rikastuttaa varhaiskasvatussyksikön ulkopuolisilla vierailijoilla, kuten lasten läheiset (esimerkiksi isovanhempien tai kummien vierailut/tapahtumat), kirjaston satutuokiot tai kiertävät teatteriesitykset.

Lapsiryhmän ja lasten tarpeista lähtevät muutokset oppimisympäristöihin tai toimintakäytäntöihin kirjataan lasten ja/tai ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmiin. Muutosten toteutumista seurataan sekä arvioidaan ja lapsiryhmien oppimisympäristöjen toimivuutta arvioidaan sekä kehitetään tiimipalaverissa keskustellen. Tiimin keskusteluissa ja oppimisympäristön kehittämisessä sekä arvioinnissa huomioidaan lasten havainnoinneista, lasten varhaiskasvatussuunnitelmista ja lasten

mahdollisista tuen asiakirjoista nousevat lasten vahvuudet ja mielenkiinnon kohteet ja tuen tarpeet. Lisäksi oppimisympäristöjen arvioinnissa voidaan hyödyntää lapsiryhmien ryhmävasuja.

3.3. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä edistetään varhaiskasvatuksen tavoitteita sekä varhaiskasvatuksen laadukasta pedagogista toimintaa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä¹⁰¹.

3.3.1. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa¹⁰². Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Perusteasiakirjaan kirjatusta arvoista, tavoitteista ja toteuttamisesta keskustellaan yhdessä huoltajan kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi¹⁰³.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajan kanssa korostuu lapsen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajan ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua¹⁰⁴ lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään saavutettavia digitaalisia palveluja. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

Laihialla lapsen huoltajien kanssa luodaan avoin, luotettava ja rehellinen ilmapiiri, jolloin saadaan luotua pohja hyvälle kasvatusyhteistyölle. Tavoitteena on molemminpuolinen kunnioitus ja luontevat vuorovaikutussuhteet. Yhteistyö perustuu jokaisen perheen arvostamaan kohtaamiseen.

- Lapsen vasukeskustelussa sovitaan yhteistyön ja kuulumisten vaihdon käytänteet.
- Päivittäiset keskustelut tuonti- ja hakutilanteissa mahdollistavat luontevan yhteistyön, kuulumisten vaihdon ja tiedonkulun.
- Yhteistyökäytänteissä korostuu henkilöstön sensitiivisyys, aloitteellisuus, myönteinen ja kannustava vuorovaikutus sekä huoltajien osallisuus.

¹⁰¹ Varhaiskasvatuslaki 7 §

¹⁰² Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta

¹⁰³ Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

¹⁰⁴ Varhaiskasvatuslaki 20 §

- Luottamuksellinen vuorovaikutussuhde mahdollistaa huoltajan ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.
- Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö korostuu siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa, varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä ja lapsen aloittaessa esiopetuksessa.
- Yhteisen kielen puuttuessa lapsen huoltajien ja varhaiskasvattajien väliltä voidaan apuna käyttää esimerkiksi non-verbaalista viestintää, kuvia, digitaalisia välineitä ja tulkkipalvelua.
- Huoltajien osallisuutta ja huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä toteutetaan myös yhteisten tapahtumien kautta, kuten vanhempainillat ja erilaiset juhlat.
- Lisäksi lasten huoltajille toteutetaan säännöllisesti tyytyväisyyskyselyt.

Varhaiskasvatusyksikön johtajan viestintävastuulla on koko varhaiskasvatusyksikköä koskevien asioiden viestintä, kun taas ryhmän kasvattajien vastuulla on lapsiryhmän sekä yksittäisen lapsen asioista tapahtuva viestintä.

- Laihialla viestinnän välineenä on Daisynet, jonka käyttöön huoltajat opastetaan heti varhaiskasvatuksen alkaessa. Daisynetissä varataan lasten hoitoajat ja tiedotetaan varhaiskasvatuksen asioista sekä ryhmien toiminnasta. Lisäksi yhteyttä pidetään yllä myös tekstiviestien ja puheluiden avulla sekä mahdollisuuksien mukaan sähköpostien välityksellä.

3.3.2. Yhteistyö eri tahojen kanssa

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja kehittäminen. Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet¹⁰⁵. Yksityisen palveluntuottajan on tarpeen mukaan toimittava monialaisessa yhteistyössä¹⁰⁶.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi muusta opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, katsomusyhteisöt kuten seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien sekä kuntien välinen yhteistyö ja sen kehittäminen on tärkeää. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat kehittää toimintaansa yhteistyössä korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten ja viranomaisten kanssa¹⁰⁷.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös lastenneuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä¹⁰⁸.

¹⁰⁵ Varhaiskasvatuslaki 7 §

¹⁰⁶ Varhaiskasvatuslaki 7 §

¹⁰⁷ Varhaiskasvatuslaki 7 §

¹⁰⁸ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatuslaki 7 §

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja kehittäminen. Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä.

Laihialla varhaiskasvatuksessa kaiken monialaisen yhteistyön tavoitteena on lapsen etu sekä hänen kasvunsa, kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin kokonaisvaltainen tukeminen sekä perheen tukeminen. Tavoitteena on, että monialaiseen yhteistyöhön osallistuvat ne tahot, jotka ovat läsnä lapsen ja perheen elämässä.

Varhaiskasvatuksessa monialaista yhteistyötä tehdään aina voimassa olevien salassapito- ja tiedonsiirtosäädösten mukaisesti. Tiedonsiirtoon ja yhteistyöhön liittyvät lupa-asiat sovitaan varhaiskasvatusyksiköissä lapsen huoltajien kanssa erikseen. Tavoitteena on sujuva tiedonsiirto huoltajien, varhaiskasvatuksen ja monialaisen yhteistyön tahojen välillä. Tärkeitä nivelpaiheita tiedonsiirrolle ovat esimerkiksi tilanteet, kun lapsi vaihtaa varhaiskasvatuspaikkaa, aloittaa esiopetuksen tai perusopetuksen ja kun lapsella ilmenee kasvun, kehityksen ja/tai oppimisen tuen tarpeita.

Monialaista yhteistyötä varten on perustettu varhaiskasvatuksen monialainen työryhmä. Työryhmän tehtävänä on kehittää monialaista yhteistyötä Laihialla siten, että lapsiperheiden palvelut sekä tuki olisivat kokonaisvaltaista, tarvittavaa tukea tarjottaisiin varhaisessa vaiheessa ja yhteistyö olisi matalalla kynnyksellä toimivaa luontevaa yhteistyötä lasten sekä perheiden edun mukaisesti. Kuka tahansa työryhmästä voi olla yhteydenottaja toiseen tahoon ja olla koolle kutsujana tarvittaessa. Pääsääntöisesti koolle kutsumisesta vastaa varhaiskasvatuksen järjestäjä. Työryhmä kokoontuu kerran vuodessa, tarvittaessa useammin.

Yhteistyö Pohjanmaan hyvinvointialueen palveluiden kanssa

Laihian lastenneuvolan kanssa tehtävä säännöllinen yhteistyö lapsen ikävuositarkastusten yhteydessä:

- Lapsen 3-vuotistarkastukseen toimitetaan lomake "viesti varhaiskasvatuksesta neuvolan 3-vuotistarkastukseen".
- Lapsen laajaan 4-vuotistarkastukseen liittyvä LENE-testi tehdään päiväkodissa opettajan toimesta, jonka jälkeen testilomake ja sen liitteet käydään ensin läpi lapsen huoltajien kanssa ja toimitetaan neuvolaan. Perhepäivähoidossa ja ryhmäperhepäivähoidossa olevan lapsen 4-vuotis-LENE tehdään neuvolassa. Perhepäivähoitajat täyttävät lomakkeen "viesti varhaiskasvatuksesta 4-vuotisneuvolaan" ja käyvät sen läpi yhdessä huoltajien kanssa, jonka jälkeen huoltajat toimittavat lomakkeen neuvolaan.

Tarvittaessa myös lapsen 5-vuotisikä tarkastukseen toimitetaan lomake "Viesti varhaiskasvatuksesta neuvolaan".

- Lisäksi varhaiskasvatuksesta voidaan olla tarvittaessa yhteydessä neuvolaan lapsen asioissa huoltajien suullisella tai kirjallisella luvalla. Jos kyseessä on lapsen etu, niin neuvolaan voidaan olla yhteydessä myös ilman huoltajien lupaa. Varhaiskasvatuksesta voidaan myös soittaa neuvolaan ja pyytää konsultaatiota puhumatta lapsen nimellä. Neuvolasta voidaan soittaa varhaiskasvatukseen lapsen asioissa huoltajien luvalla.

Sosiaalipalveluiden, terveys- ja sairaanhoitopalveluiden kuten terapiapalveluiden sekä erikoissairaanhoidon kanssa tehtävä yhteistyö:

- Tarvittaessa yhteistyötä lapsen ja perheen hyvinvointiin liittyvissä asioissa; yhteydenotto yhteistyössä huoltajien kanssa
- Mikäli huoltaja ei anna lupaa yhteydenottoon, on varhaiskasvatuksen henkilöstön pohdittava, vaatiiko tilanne yhteydenoton ilman huoltajien suostumusta. Varhaiskasvatuksen henkilöstö on velvollinen tekemään lastensuojeluilmoituksen tilanteen niin vaatiessa. Ohjeet ilmoituksen tekoon löytyvät Pohjanmaan hyvinvointialueen verkkosivuilta.
- Lisäksi voidaan pyytää konsultaatiota nimettömästi

- Mikäli lapsi tai perhe on sosiaalipalvelujen asiakkaana, tehdään tarvittaessa varhaiskasvatus ja sosiaalipalvelut tekevät yhdessä huoltajien kanssa yhteistyötä lapsen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukemiseksi lapsen edun mukaisesti.
- Terveyskeskuksesta tarvittaessa saatava ohjeistus, koulutus ja konsultaatio liittyen esimerkiksi tartuntatauteihin ja lääkehoitoon

Kunnan kirjasto- ja liikuntatoimen ja muiden toimijoiden kanssa tehtävä yhteistyö:

- Kirjaston kanssa voidaan yhteistyötä toteuttaa käymällä kirjastossa ja sopimalla kirjaston henkilökunnan kanssa esimerkiksi satutunneista, kirjapaketeista tai muusta yhteistyöstä.
- Kunnan liikuntapalveluista vastaavien tahojen kanssa voidaan tehdä yhteistyötä esimerkiksi sopimalla liikuntahallien käytöstä. Lisäksi yhteistyötä tehdään kiinteistöhuollon, ruokahuollon ja siistijöiden kanssa. Mahdollisesti yhteistyötä voidaan tehdä myös eri järjestöjen kanssa.

Seurakuntien kanssa tehtävä katsomuskasvatusyhteistyö:

- Laihialla seurakunnista voidaan sopia käyntejä varhaiskasvatukseen ja varhaiskasvatuksesta voidaan tehdä käyntejä seurakuntiin, esimerkiksi evankelis-luterilaisen kirkon tilaisuuksiin (pääsiäiskirkko, joulukirkko). Tällöin huomioidaan tasa-arvoisesti lapsiryhmän eri kulttuurit ja katsomukset ja huoltajien kanssa sovitaan käytännöistä tilanteen mukaan. Yhteistyömuotoja eri tahojen kanssa kehitetään ja toimintaa toteutetaan lapsiryhmän tarpeet sekä toiveet huomioiden.

Esi- ja perusopetuksen kanssa tehtävä yhteistyö:

- Lapsen siirtyessä esiopetukseen ja kouluun toteutetaan nivelvaiheyhteistyötä, johon kuuluvat muun muassa tiedonsiirtopalaverit.

3.4. Paikallisesti tarkennettavat asiat

Paikallisesti tarkennetaan

- *varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja toteuttaminen sekä arvioinnin käytännöt*
- *inklusiivisten toimintatapojen kehittäminen ja toteuttaminen*
- *varhaiskasvatuksen käytettävät oppimisympäristöt sekä niiden arviointiin liittyvät käytännöt*
- *huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteet ja käytännöt*
- *monialaisen yhteistyön tavoitteet, rakenteet ja toimintatavat*
- *mahdollinen toiminnan kehittämisen yhteistyö muiden tahojen kanssa: kuntien ja muiden varhaiskasvatuksen järjestäjien, viranomaisten, korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten sekä järjestöjen kanssa*
- *eri yhteistyömuotojen arvioinnin käytännöt*
- *miten kiusaamista, väkivaltaa, syrjintää ja häirintää ehkäistään esimerkiksi laatimalla yhteiset säännöt ja toimintatavat yhdessä varhaiskasvatusyhteisön kesken*
- *miten kiusaamiseen, väkivaltaan, syrjintään ja häirintään puututaan ja miten toimenpiteiden toteutumista seurataan ja arvioidaan.*

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii, että kukin varhaiskasvatuksen toimintayksikkö voi täsmentää toimintakulttuuriinsa ja oppimisympäristöjen kehittämiseen liittyviä tavoitteita sekä yhteistyöhön liittyviä käytäntöjä. Täsmennykset voidaan kirjata paikalliseen suunnitelmaan varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaisesti.

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1. Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön suunnittelema toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen ja inklusiivisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3), työtavat (luku 4.3) ja lapsen tuki (luku 5). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisella suunnittelulla (luku 1.2). Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja sitä tarkentava paikallinen suunnittelu sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella

on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

Laihialla pedagoginen toiminta ilmenee kaikissa päivän tilanteissa kokopäiväpedagogiikkana; eteisessä, leikeissä, ulkoilussa, ruokailuissa, siirtymissä sekä muissa päivittäisissä tilanteissa ohjatun toiminnan lisäksi. Pedagogisessa toiminnassa oleellista ovat tietoisuus, tavoitteellisuus sekä suunnitelmallisuus, se miksi jokin asia toteutetaan ja millä perusteella. Päiväkodissa pedagogisen toiminnan suunnittelusta, toteuttamisesta sekä seurannasta ja arvioinnista on vastuussa varhaiskasvatuksen opettaja. Mikäli ryhmässä on kaksi varhaiskasvatuksen opettajaa, molemmat opettajat jakavat vastuuta toiminnan suunnittelusta. Vaikka pedagoginen vastuu toiminnan suunnittelusta ja toteuttamisesta on varhaiskasvatuksen opettajalla, koko varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelee ja toteuttaa toimintaa yhdessä. Päiväkodissa suunnitellaan myös koko yksikön kesken yhteistä toimintaa. Ryhmäperhepäivähoidossa ja perhepäivähoidossa pedagogisen toiminnan suunnittelusta ja toteuttamisesta vastuussa on perhepäivähoitaja/perhepäivähoidon ohjaaja. Myös ryhmäperhepäivähoitojen yksiköt ja perhepäivähoitajat voivat suunnitella ja toteuttaa yhteistä pedagogista toimintaa. Pedagoginen toiminta muodostuu lasten ideoista, toiveista ja tarpeista lähtöisin, joita henkilöstö täydentää omilla ideoillaan. Lisäksi toiminnan suunnittelussa huomioidaan lasten varhaiskasvatussuunnitelmiin kirjatut asiat sekä lasten huoltajien ideat ja toiveet. Suuri vastuu lasten mielenkiinnonkohteiden huomioimisessa on sensitiivisillä kasvattajilla. Heidän tehtävänä on havainnoida, kuunnella lasta sekä olla läsnä. Näin varmistetaan, että lapsen ajatukset ja ideat tulevat kuuluviin. Ideat tulee dokumentoida, jotta niihin voidaan palata.

4.2. Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lapselle annettavan tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia, henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1) sekä toimintakulttuurin kehittämistä.

Laihialla pedagogista dokumentointia toteutetaan kaikessa varhaiskasvatustoiminnassa. Varhaiskasvatuksen arjessa tehdyt havainnot dokumentoidaan, jolloin niihin voidaan palata ja niitä voidaan käyttää varhaiskasvatustoiminnan tukena. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan ja päivitetään yhteistyössä huoltajien kanssa vähintään kerran vuodessa sekä tarvittaessa useammin. Lapselle avataan uusi vasu uuden toimintakauden alussa. Lisäksi laaditaan lasten varhaiskasvatussuunnitelmien, lasten mielenkiinnon kohteiden sekä tarpeiden

ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma. Ryhmävasu toimii pedagogisen toiminnan perustana sekä toiminnan suunnittelun että toiminnan arvioinnin työvälineenä. Ryhmävasuun kirjataan myös tiimisopimus, jossa eritellään ryhmän toimintakäytänteitä. Varhaiskasvatuksen opettajalla on vastuu ryhmävasun laatimisesta. Perhepäivähoidossa ja ryhmäperhepäivähoidossa ryhmävasun laadinnasta ovat vastuussa perhepäivähoitajat. Tarvittaessa perhepäivähoitajat voivat saada tukea ryhmävasujen laadintaan perhepäivähoidonohjaajalta ja/tai varhaiskasvatuksen johtajalta. Ryhmävasun toteutumista arvioidaan säännöllisesti tiimipalavereissa ja lapsilta sekä huoltajilta saatujen palautteiden perusteelta. Oleellinen osa pedagogista dokumentointia on lapsen oma kasvunkansio eli ns. portfolio. Kansio luo kuvaa siitä, millainen lapsi on. Se kertoo lapsen kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta dokumentoiden muistoja koetuista asioista, toiminnasta ja tapahtumista. Sama kansio kulkee lapsen mukana koko varhaiskasvatuksen ajan. Kansio tuo esille lapsuuden vaalimisen, lapsen arvokkuuden, yksilöllisyyden, lapsen oikeuden toimia ja kehittyä omana persoonanaan. Hyvä kasvunkansio on lapsen näköinen. Lapsi valitsee kasvunkansioon laitettavat työt (yhdessä huoltajan ja/tai henkilöstön kanssa) ja hänet otetaan mukaan kasvunkansion kokoamiseen. Varhaiskasvatuksessa kansiot pidetään lasten ulottuvilla. Kasvunkansio voi sisältää sekä kuvallista että kirjallista materiaalia. Kasvunkansion sisältöä voivat olla valokuvat, ääninauhat, tarinat, tehtävät, piirustukset, sadutukset, kertomukset, runot ja laulut, työt ja havainnot. Lapsen perustietolomakkeella huoltaja voi antaa suostumuksen siihen, saako oma lapsi näkyä toisten lasten kasvunkansioiden kuvissa. Lisäksi Laihian varhaiskasvatuksessa on mahdollista hyödyntää pedagogisen dokumentoinnin työkaluna esimerkiksi leikin ja kiusaamistilanteiden havainnointiin laadittuja havainnointilomakkeita. Kyseisiä lomakkeita voi käyttää niin ryhmän kuin yksilönkin havainnointiin.

Pedagogisen toiminnan seuranta ja arviointi toteutuu säännöllisesti arjessa havainnoinnin ja dokumentoinnin kautta. Havainnoinnin ja dokumentoinnin avulla tehdään pedagogista työtä näkyväksi ja sitä voidaan arvioida. Varhaiskasvatuksessa toteutettua pedagogista toimintaa peilataan lasten varhaiskasvatussuunnitelmiin, ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaan sekä laaja-alaiseen osaamiseen ja oppimisen osa-alueisiin. Seuranta ja arviointia voidaan toteuttaa päivittäisissä arjen keskusteluissa sekä varhaiskasvatuksen tiimipalavereissa. Pohdinnan perusteella muokataan tiimin tulevaa pedagogisen toiminnan suunnittelua ja toteuttamista. Pedagogisen toiminnan seurantaa ja arviointia toteutetaan myös keräämällä lapsilta sekä heidän huoltajiltaan säännöllisesti kerran toimintakauden aikana varhaiskasvatuksen tyytyväisyyskyselyn muodossa. Oleellinen osa pedagogisen toiminnan arvioinnissa ovat myös huoltajien kanssa käytävät varhaiskasvatuskeskustelut; niissä keskustellaan toiminnalle asetettujen tavoitteiden toteutumisesta sekä asetetaan uusia tavoitteita toiminnalle. Lapsilta pedagogisen toiminnan arviointia voidaan kerätä kuuntelemalla lasten palautetta meneillään olevasta toiminnasta tai keskustelemalla toiminnan jälkeen. Heiltä voidaan myös kerätä konkreettista palautetta esim. pyytämällä heitä näyttämään peukalolla mitä toiminnasta pitivät. Myös jokainen henkilöstön jäsen suorittaa itsearviointia eli tarkastelee omaa toimintaansa ja käyttää tietoa varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan kehittämiseen ja korjaamiseen. Itsearviointissa on tärkeää arvioida henkilöstölle ja kasvatustoiminnalle asetettujen tavoitteiden toteutumista.

4.3. Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättellemään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Lasten aloitteet voivat olla kehollisia

ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

Laihialla työtapojen valintaa ohjaavat lasten osallisuus, vahvuudet, mielenkiinnon kohteet ja tarpeet. Lapset otetaan taitojensa ja kykyjensä mukaisesti mukaan varhaiskasvatuksen toiminnan suunnitteluun ja työtapojen valintaan. Varhaiskasvatuksen henkilöstö tukee lasten osallisuutta keskustelemalla lasten kanssa ja havainnoimalla lapsia sekä heidän leikkejään. Lasten osallisuutta pyritään tukemaan myös tekemällä tiivistä yhteistyötä lasten huoltajien kanssa, käyttämällä erilaisia kuvia tai kommunikoinnin tukemisen menetelmiä päivän eri tilanteissa sekä havainnoimalla lasten sanattomiakin viestejä, kuten kehonkieltä, erilaisia tunnetiloja ja aloitteita. Parhaiten lapset saavat oman mielipiteensä kuuluviin pienryhmätoiminnassa, joka onkin Laihialla yksi tärkeä osa varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria. Pedagogiikan periaatteena on myös toiminnan kokonaisvaltaisuus. Varhaiskasvatuksen henkilöstö tarjoaa lapsille mahdollisuuksia kokeilla ja harjoitella erilaisia työtapoja resurssien mukaan niin ryhmissä, pareittain kuin itsenäisesti. Henkilöstö arvioi ja kehittää varhaiskasvatuksen työtapoja yhteisissä palaverissa. Työtapojen valinnassa otetaan myös huoltajilta ja lapsilta saatu palaute mahdollisuuksien mukaan huomioon. Lisäksi erilaiset suositukset, kuten esimerkiksi varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset, huomioidaan työtapojen valinnassa.

4.4. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota kaikille lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätämään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittämisessä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien esimerkiksi hyppy-, heitto- ja kiinniottoleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa

leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykkinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit sekä digitaaliset välineet ja sovellukset tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

Laihialla varhaiskasvatuksessa leikki on keskeinen toimintatapa. Lapset eivät leiki oppiakseen, mutta oppivat leikkiessään. Leikkiessä lapsella kehittyvät kielelliset taidot, syy-seuraussuhteiden ajattelu, joustava yhdisteleminen, luova ajattelu, ongelmanratkaisutaito ja kyky erottaa ulkoinen todellisuus leikistä. Leikkiessään lapsi oppii esineiden käsittely- ja toimintatapoja, yhteistoimintaa ja sääntöjä sekä tunteiden säätelyä. Leikki voi parantaa lapsen luottamusta itseensä ja omiin kykyihinsä. Leikki opettaa ymmärtämään moraalia ja arvoja sekä opettaa vastaanottamaan empatiaa toisilta leikkijöiltä. Leikkiminen kehittää lapsen mielikuvitusta, luovuutta ja sosiaalisia taitoja, kuten ristiriitatilanteissa neuvottelemista ja toisten ymmärtämistä. Leikeissä lapsi harjoittelee oppimiaan asioita ja saa vahvistusta taidoilleen sekä tiedoilleen. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Varhaiskasvatuksessa leikille varataan riittävästi aikaa ja lasten leikki saa näkyä sekä kuulua. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Henkilöstön tehtävänä on turvata leikin edellytykset sekä ohjata leikkiä. Aikuisen rooli leikkitalanteissa vaihtelee tavoitteiden ja tilanteen mukaisesti. Aikuisen rooli voi olla leikkiin heittäytyjä, aktiivinen osallistuja, leikkiryhmien muodostaja tai leikkirauhan, -paikan ja -ajan turvaaja. Henkilöstön tehtävänä on myös havainnoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi tarjoaa mahdollisuuden saada tietoa lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Saatua tietoa voidaan hyödyntää pedagogisen toiminnan suunnittelussa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu myös henkilöstön keskinäinen yhteistyö ja vuorovaikutus lasten huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Inklusiivisten periaatteiden mukaisesti varhaiskasvattajat tukevat ryhmän lasten leikkejä, vertaissuhteiden syntymistä ja vaalivat lasten ystävyys-suhteita. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen ja toimimaan ryhmän jäsenenä. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen. Henkilöstön läsnäolo leikkitalanteissa lisää lasten turvallisuuden tunnetta ja mahdollistaa leikin ohjaamisen sekä ristiriitojen selvittämisen. Lasten leikkiä tukevia tärkeitä välineitä ovat lasten omat ja ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmat. Niiden avulla varhaiskasvatuksen henkilöstö voi esimerkiksi mahdollistaa monipuolisen ja pitkäkestoisen leikin, oppimisympäristöjen kehittämisen sekä saada leikkiä näkyväksi osaksi pedagogista toimintaa. Lasten leikkiä voidaan tukea myös käyttämällä ja muuntamalla leikkitaloja/oppimisympäristöjä monipuolisesti lasten

mielenkiinnon kohteet ja leikit huomioiden, kannustamalla lapsia ilmaisuun, luovuuteen ja mielikuvituksen käyttöön sekä pienryhmätoiminnalla. Lapsille annetaan myös mahdollisuus vaikuttaa leikkiympäristöönsä ja leikkivälineiden hankintaan.

Varhaiskasvatuksen henkilöstön tehtävänä on havainnoida, dokumentoida ja arvioida lasten leikkiä erilaisia havainnointivälineitä käyttäen, kuten esimerkiksi hyödyntäen erilaisia pelejä, digitaalisia välineitä sekä sovelluksia. Lisäksi henkilöstön yhteisten säännöllisten keskusteluiden avulla varmistetaan, että varhaiskasvatusyksikön tiloja ja välineitä käytetään monipuolisesti, yksikön leikkivälineet ovat tarkoituksenmukaisia sekä lasten saatavilla. Henkilöstön roolina on olla myös leikin mahdollistaja ja luoda lasten leikkeihin mahdollisuudet tarvittavilla materiaaleilla ja välineillä sekä kannustaa lapsia kehittämään leikkiään.

4.5. Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden¹⁰⁹ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- *Kielten rikas maailma*
- *Ilmaisun monet muodot*
- *Minä ja meidän yhteisömme*
- *Tutkin ja toimin ympäristössäni*
- *Kasvan, liikun ja kehityn.*

Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielipiteet, mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

4.5.1. Kielten rikas maailma (001)

*Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.*

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä, ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja

kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin. Tarvittaessa lapsia tuetaan käyttämään omaa vaihtoehtoista kommunikaatiotapaa osana ryhmän vuorovaikutusta.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

Laihian varhaiskasvatuksessa huomioidaan monipuolinen, oppimista edistävä sekä lasten mielenkiinnonkohteita huomioiva kieliympäristö. Kielen kehittymisen kannalta on tärkeää, että kasvattajat luovat turvallisen ja vuorovaikutukseen kannustavan oppimisympäristön sekä tunnistavat ja vastaavat myös lasten non-verbaalisiin viesteihin. Lapsia kannustetaan ja rohkaistaan vuorovaikutukseen niin kasvattajien kuin toisten lastenkin kanssa. Kasvattajat sanallistavat ja mallintavat toimintaa selkeästi, kuvailevasti ja tarkasti sekä käyttävät puheen tukena kuvia, esineitä tai viittomia lasten erilaiset tarpeet huomioiden. Lapsille luetaan ääneen ja hyödynnetään monipuolisesti erilaista kirjallisuuden muotoja, kuten satuja, tarinoita, runoja ja lorukirjoja. Lukemisen lisäksi kielenkehityksen tukemisessa hyödynnetään monipuolisia menetelmiä, kuten loruttelua, lauluja, sadutusta ja tarinankerrontaa, sanaleikkejä ja sanojen ryhmitystä ja riittelyä. Lapsen ympäristö suunnitellaan siten, että lapsi voi leikin avulla tutustua omaan kieleensä, kehittää sanavarastoaan ja harjoitella kielen moninaisia taitoja muun muassa pelien ja leikkien avulla esimerkiksi rooli- ja nukketeatterileikkejä hyödyntäen.

4.5.2. Ilmaisun monet muodot (002)

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen, käsityöllisen, sanallisen ja kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa, kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan ja soitetaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoitamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista

ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, hienomotorisia taitoja, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta sekä muotoilua harjoitellaan lapsille soveltuvien käsityön teknisen työn ja tekstiilityön työtapojen avulla. Näitä työtapoja voivat olla esimerkiksi rakentelu, muovailu, leikkaaminen, naulaaminen, sahaaminen ja ompelu. **Käsityöllisen ilmaisun** tavoitteena on tarjota lapsille kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia käsityön tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten kanssa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen ja keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työskentään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

Laihian varhaiskasvatuksessa ilmaisun monien muotojen tavoitteellinen tukeminen edistää lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia, kasvua, kehitystä ja oppimista. Ilmaisun keinoin voidaan tukea muun muassa lapsen itsetuntoa ja lapsiryhmän yhteishenkeä, samanaikaisesti ryhmän ja yksilön toimintaa hyödyntäen. Eri tekniikoille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia kehittyä lapsen tahdissa.

Musiikillista ilmaisua tuetaan tarjoamalla lapsille musiikillisia kokemuksia ja vahvistetaan lasten kiinnostusta musiikkiin ja näin tuetaan lasten luovuuden ja itseilmaisun kehittymistä sekä rohkaistaan lapsia ilmaisemaan musiikin synnyttämiä ajatuksia ja tunteita. Leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta harjoitellaan liikkumaan musiikin tahdissa, taputtamaan ja rytmittämään sekä kokeillaan musiikkimaalausta. Musiikkia kuunnellaan ja sitä tuotetaan itse soittamalla soittimilla tai kehosoittimilla ja laulamalla. Mahdollisuuksien mukaan osallistutaan konsertteihin ja yhteisiin musiikkiesityksiin.

Lasten kuvallista ilmaisua tuetaan antamalla mahdollisuus kokeilla ja tutustua monipuolisesti kuvataiteen tekemisen tapoihin, välineisiin ja materiaaleihin, kuten piirtäen, maalaten, askarrella, rakentamalla tai medialaitteita hyödyntäen. Lasten kanssa myös havainnoidaan ja tutkitaan heidän teoksiaan ja tekemäänsä taidetta sekä rakennettua että luonnollista ympäristöä lasten ikätaso huomioiden. Mahdollisuuksien mukaan vierailaan lähiseudun taidenäyttelyissä tai tehdään lasten töistä itse näyttelyitä.

Käsityöllisen ilmaisun kautta pyritään tarjoamaan mahdollisuus luovaan kokeiluun, tutkimiseen ja yhteiseen tekemiseen sekä antamaan oivaltamisen iloa työskentelystä, josta lapsi pystyy näkemään oman luovuutensa ja kädenjälkensä. Käsityöllisen ilmaisun muotoja ovat mahdollisuuksien mukaan mm. muovaileminen, leikkaaminen, naulaaminen, sahaaminen ja ompelu lapsille soveltuvien osien tai tekniikoiden avulla.

Laihian varhaiskasvatuksessa rohkaistaan lapsia sanalliseen ja keholliseen ilmaisuun työskentäen yhdessä mielikuvitusta, kokemuksia ja havainnoituja asioita, leikkiä hyödyntäen. Ilmaisun voi olla suunniteltua tai spontaanista ja siinä voidaan hyödyntää mm. lastenkirjallisuutta, sanataidetta, sirkusta, tanssia ja teatterin eri muotoja, mukaan lukien nukketeatteri ja roolileikit. Ilmaisun tavoitteena on antaa lapselle onnistumisen kokemuksia sekä myönteistä palautetta. Itsensä ilmaisemista harjoitellaan hiljalleen lapsen valitsemalla tavalla.

4.5.3. Minä ja meidän yhteisömme (003)

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystävyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvallisiksi ja hyväksytyiksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Lasten kanssa voidaan tarkastella myös laajemmin uskontoja ja katsomuksia. Vastaavasti tarkastellaan uskonnottomuutta. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenvierailuun liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä, esimerkiksi syntymästä ja kuolemasta.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen

huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Laihian varhaiskasvatuksessa koetaan, että varhaiskasvatuksen arjessa eettisen ajattelun taidot ovat läsnä joka hetki. Eettistä ajattelua tuetaan parhaiten arjessa eteen nousevien tilanteiden äärelle pysähtymällä, tilanteita sanoittamalla ja lasten omaa pohdintaa tukemalla. Lapset opettelevat henkilöstön tukemana kaveritaitoja, tunnetaitoja sekä yhdessä toimimista. Lasten kanssa luodaan ryhmän yhteisiä sääntöjä sekä tuetaan ja vahvistetaan ryhmän keskinäistä luottamusta ja yhteenkuuluvuutta. Monimutkaisemmista eettisistä asioista keskustellaan lasten ikä ja muut kehitykselliset asiat huomioiden. Tärkeää on korostaa, että aikuiset pitävät huolta lasten turvallisuudesta eikä lasten tarvitse ratkaista vaikeita asioita itsenäisesti. Eettisen ajattelun taitoja harjoitellaan ja tuetaan myös ohjatummista toiminnoista esimerkiksi kuvien, kirjallisuuden draaman tai vaikkapa kuvallista ja musiikillista ilmaisua hyödyntäen.

Laihian varhaiskasvatuksessa katsomuskasvatus edellyttää henkilöstöltä luontevaa suhtautumista ja myönteistä kiinnostusta eri uskontoja ja katsomuksia kohtaan. Lapsen varhaiskasvatusryhmässä kunnioitetaan jokaisen perheen taustoja, katsomuksia ja arvoja sekä tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa luoden ymmärrystä kaikenlaista moninaisuutta kohtaan. Ryhmässä tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja uskontoihin kulloisenkin lapsiryhmän mukaisesti, esimerkiksi tutustumalla erilaisiin juhliin tai perinteisiin. Näin edistetään keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tuetaan lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä.

Laihiolla tehdään aktiivista yhteistyötä evankelis-luterilaisen seurakunnan kanssa. Seurakunta järjestää tuokioita tai vaihtuvia tapahtumia varhaiskasvatusyksiköille sekä lapsilla on mahdollisuus osallistua hartauksiin pääsiäisen ja joulun aikaan. Huoltajien kanssa tuokiot käydään etukäteen läpi paperisen lomakkeen kanssa ja heillä on mahdollisuus valita lapselle osallistuminen seurakunnan tuokiolle tai vaihtoehtoiseen toimintaan. Vaihtoehtoinen toiminta on aina etukäteen suunniteltua tunnukseton toimintaa ja käsittelee lapsentasoisesti esimerkiksi eri elämäntilanteita, perhesuhteita, minäkuvaa tai ystävyyttä. Huoltajalla on aina mahdollisuus vaihtaa valintaansa toimintakauden aikana tai ennen tuokioiden järjestämistä olemalla yhteydessä varhaiskasvatuksen henkilökuntaan. Henkilökunnan on aina huolehdittava, että toiminta vahvistaa hyväksyvää yhteisöllisyyttä eikä aiheuta lapsille kokemuksia syrjään jäämisestä.

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta lasten kanssa tarkastelemalla tuetaan heidän identiteetin kehittymistä. Lasten mielenkiintoa suunnataan historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden pohdinnassa ja käsittelyssä työtapoina voidaan käyttää monipuolisesti erilaisia menetelmiä ja työtapoja. Vanhoista esineistä voidaan koota näyttelyitä ja entisaikaan voidaan tutustua leikkien ja tarinoiden kautta. Lisäksi isovanhempia voidaan osallistaa toimintaan. Tärkeää on myös pohtia, mikä on lapsen omaa historiaa. Erilaiset lähiympäristön tapahtumat, juhlat, tutustumis- ja vierailukäynnit sekä retket tarjoavat mahdollisuuksia tarkastella nykyhetkeä ja tutustua lähiyhteisön ja niiden jäsenten moninaisuuteen. Tulevaisuutta voidaan pohtia yhdessä lasten kanssa leikkien, tarinoiden ja ilmaisun eri muotojen kautta. Tulevaisuutta pohdittaessa rohkaistaan lasta tuomaan esiin omia haaveita ja tavoitteita ja hyödynnetään tätä myös pedagogisen toiminnan suunnittelussa. Laihian Nuukuuren museo on lasten käytettävissä kotiseututuntemusta lisättäessä ja lähialueen historiaan tutustuttaessa.

4.5.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni (004)

*Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.*

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Keskeisiä matematiikan osa-alueita ovat matemaattiset ajattelu- ja päättelytaidot, lukukäsitys ja laskemisen taidot, aritmeettiset taidot, geometriset taidot, mittaaminen ja aika sekä näihin liittyvät käsitteet. Matemaattisen ajattelun kehittyminen on yhteydessä avaruudelliseen hahmottamiseen sekä kielellisiin ajattelun taitoihin. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsittelyä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikojen havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestäväää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto, esimerkiksi metsä, puisto, niitty tai ranta-alue voi olla myös esteettisen kokemuksen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestäväää elämäntapaa kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttaa kestäväää elämäntapaa mutta ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsina liian suurta vastuuta kestävään elämäntavan ylläpitämisestä.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan digitaalisiin laitteisiin ja sovelluksiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että

teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja tai soittimia ja muita arjen teknologisia ratkaisuja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

Laihian varhaiskasvatuksessa luodaan pohja lasten ympäristösuhteen ja ympäristökäsityksen heräämiselle. Toiminnassa herätetään lasten kiinnostusta matemaattisiin ilmiöihin ja tuetaan matemaattisen ajattelun kehittymistä vaihtelevissa ympäristöissä toiminnallisuutta tukien. Toiminnan tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa matemaattisen ajattelun eri vaiheissa oleville lapsille. Myös oppimisympäristöjen suunnittelussa, rakentamisessa ja muokkaamisessa kiinnitetään huomiota matemaattiseen ajatteluun. Lapsia kannustetaan tutkimaan ja kokeilemaan tiloja, suuntia ja ulottuvuuksia esimerkiksi kehollisen, kuvallisen ja käsityöllisen ilmaisun kautta sekä tutustutaan muotoihin, sijainti- suhdekäsitteisiin, määriin ja mittaamiseen monipuolisia menetelmiä hyödyntäen.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on lapsen myönteisen luontosuhteen tukeminen sekä kestävästä kehitystä tukeva ajattelu. Laihialla on monipuolisia mahdollisuuksia luonnonympäristössä liikkumiseen jokaisen varhaiskasvatustilanteen läheisyydessä. Varhaiskasvatuksessa liikutaan myös rakennetussa ympäristössä, esimerkiksi kirjastoon kuljettaessa. Erilaisilla retkillä harjoitellaan ympäristössä turvallisesti liikkumista ja siellä toimimista kestävästä elämäntavan mukaisesti. Päivittäisessä toiminnassa huomioidaan kaikki kestävästä kehityksen näkökulmat. Kulttuurisesti kestävästä kehitystä edistetään arvostamalla sekä lapsen omaa kulttuuriperintöä että muita kulttuureita. Toiminnassa edistetään kulttuurien välistä vuorovaikutusta ja ymmärrystä tuetaan lasten oman kulttuuri-identiteetin kehittymistä. Laihialla paikalliskulttuuri ja järkevä nuukuus pitävät sisällään kestävästä kehitykseen liittyviä arvoja, kuten säästeliäisyyttä. Nämä näkyvät myös varhaiskasvatuksen toiminnassa monipuolisesti esimerkiksi siten, että henkilöstö sanoittaa lapsille mitä nuukuus on ja kuinka sitä käytännössä toteutetaan. Sosiaalisesti kestävästä elämäntapaa vahvistetaan opettamalla lapsille sosiaalisia taitoja, empatiaa ja yhteisöllisyyden kasvamista. Ilman välittämistä ja toisten kanssa toimeen tulemistä ei voida rakentaa kestävästä maailmaa. Ekologisesti kestävästä elämäntapaa tuetaan monipuolisten ympäristö- ja luontokokemusten kautta ympäri vuoden. Päivittäinen ulkoilu, retket lähiluontoon ja metsään ja siellä tapahtuva ympäristön havainnointi ja toiminta ovat ympäristökasvatuksen lähtökohtia. Taloudellisesti kestävästä kehitystä edistetään hyödyntämällä toiminnassa kierrätysmateriaaleja sekä materiaalitonta työskentelyä ja uusiokäyttämällä materiaaleja. Lasten kanssa harjoitellaan sekä kierrättämisen että lajittelun taitoja päivittäisessä arjessa.

Teknologiakasvatuksen kohteena on koko ihmisen rakentama ympäristö, jossa teknologialla on keskeinen rooli. Teknologiakasvatuksen tärkeimpänä päämääränä ei ole pelkästään teknologisiin laitteisiin perehtyminen vaan myös niiden taustalla olevan ihmisen toiminnan korostaminen. Teknologiaan voidaan katsoa siis kuuluvaksi paitsi tieto- ja viestintäteknologia, myös esimerkiksi liikenne ja maa- ja metsätalous. Teknologiakasvatukseen kuuluu myös erilaisten laitteiden toiminta, sekä koodaus ja ohjelmointi. Teknologiakasvatusta toteutetaan lapsen kiinnostuksen kohteita ja leikkiä hyödyntäen. Lasten kanssa havainnoidaan erilaisia arjen teknisiä ratkaisuja ja laitteita ja pohditaan esimerkiksi niihin liittyviä turvallisuuskäsitteitä. Päivittäisessä arjessa lapsia tuetaan huomioimaan erilaisia pulmia ja tilanteita ja keksimään niihin luovia ratkaisuja aikuisen tuella. Näin lapset pääsevät harjoittelemaan omien ideoiden toteuttamista erilaisia materiaaleja ja tekniikoita hyödyntäen. Leikkejä ja oppimisympäristöjä rikastetaan teknologisia elementteillä ja yhdessä tutustutaan laitteiden ja lelujen toimintaperiaatteisiin. Teknologiakasvatuksessa huomioidaan sukupuolisensitiivisyys ja inklusiivinen näkökulma, jossa kaikkia lapsia tuetaan ja kannustetaan tutustumaan ja kokeilemaan erilaisia laitteita. Koodausta ja ohjelmointia toteutetaan toiminnallisesti erilaisin menetelmin, esimerkiksi liikkuen, leikkien ja askarrellen. Koodauksella ja ohjelmoinnilla tarkoitetaan esimerkiksi oman toiminnan suunnittelua, joka on tärkeä varhaiskasvatuksessa harjoiteltava taito.

4.5.5. Kasvan, liikun ja kehityksen (005)

Kasvan, liikun ja kehityksen -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikkumisen iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikkumiseen sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveille kasvuille, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikkumisen tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattua liikkumista. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoiltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikoja tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenaikalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikkumisella on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikkumisen ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömiseen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruokakasvatus tukee kestävästä elämäntavasta ja vahvistaa lasten ymmärrystä esimerkiksi ruoan alkuperästä, merkityksestä ja arvosta. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Lasten ikätasoisista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

Laihian varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu lasten päivittäisen ja monipuolisen liikkumisen lisääminen niin varhaiskasvatusyksiköiden sisätiloissa kuin ulkona esimerkiksi erilaisten liikuntaleikkien, ulkoleikkien, metsäretkien, taukojumppien, musiikki- ja satuliikunnan

sekä loruja avulla. Toimintayksiköiden sisä- ja ulkoympäristöä muokataan sekä kehitetään lasten liikkumista tukeväksi, esimerkiksi tekemällä erilaisia liikkumiseen kannustavia ratoja, poistamalla lasten liikkumista estäviä tekijöitä esimerkiksi huonekalujen ja leikkien sijoittelu sekä hankkimalla varhaiskasvatusyksikköön palloja, hyppynaruja, maaleja ja muita liikkumista tukevia välineitä. Päivittäisessä toiminnassa huomioidaan liikkumisen mahdollisuudet arjen eri tilanteissa, kuten leikissä, siirtymätilanteissa ja toiminnan rytmittämisessä sekä omaehtoisesti että ohjatusti. Liikkumisessa hyödynnetään monipuolisesti erilaisia oppimisympäristöjä niin sisä- kuin ulkotiloissa kaikkina vuodenaikoina. Lasten liikunnallisiin aloitteisiin vastataan ja liikkumisessa huomioidaan lasten mielenkiinnonkohteita. Tavoitteena on mahdollistaa myönteisiä liikuntakokemuksia kaikille lapsille ja huolehtia lasten riittävästä fyysisestä aktiivisuudesta. Huoltajien osallisuutta ja perheiden yhteistä liikkumista on vahvistettu erilaisten liikunnallisten tapahtumien ja tempausten avulla. Urheiluseurojen kanssa yhteistyötä on tiivistetty muun muassa lapsille suunnattujen lajitutustumisten kautta. Laihian kirjastoon on koottu liikunta- ja retkeilyvälinelainaamo, joka on kaikkien kuntalaisten käytössä. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan myös nykyiset varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset.

Laihialla varhaiskasvatus tekee yhteistyötä ruokapalveluiden kanssa, joka edistää lasten tarpeiden ja toiveiden huomioon ottamista ruokalista suunniltaessa. Ruokakasvatuksessa lasten myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen edistetään suhtautumalla ruokaan huomattavasti laajemmin kuin ravinnon tarpeen täyttämisenä. Lasten kanssa tutustutaan ruokien raaka-aineisiin ja alkuperään ja osallistutaan mahdollisuuksien mukaan ruoan kasvattamiseen, keräämiseen ja valmistamiseen. Ruokakasvatuksen tukena käytetään tarinoita, lauluja ja loruja sekä hyödynnetään eri tietolähteitä. Ruokaan tutustutaan eri aistein ja ruokailutilanteet luodaan turvallisiksi, miellyttäviksi ja kiireettömiksi. Ruokailutilanteet nähdään myös sosiaalisina oppimistilanteina, jotka tarjoavat mahdollisuuksia kohtaamiseen, kuulemiseen ja vuorovaikutukseen. Ruokakasvatuksen tukena käytetään valtakunnallisiin varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin pohjautuvaa TERVEYTTÄ JA ILOA RUOASTA - varhaiskasvatuksen ruokasuositusta, joka löytyy verkkojulkaisuna

Lasten terveyteen ja turvallisuuteen liittyviä näkökulmia huomioidaan osana päivittäistä varhaiskasvatustoimintaa. Hygieniaan liittyviin asioihin tutustutaan osana ruokailua ja WC-asiointia esimerkiksi keskustelun ja kirjallisuuden kautta. Kehotunnekasvatukseen ja kehoturvataitoihin liittyviä asioita käsitellään lapsen ikä- ja kehitystaso huomioiden. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että toiminnassa harjoitellaan kehon eri osien nimeämistä, niiden toimintaa, sekä oman ja toisen kehon koskemiseen liittyviä asioita. Turvallisuusnäkökulmia huomioidaan esimerkiksi turvalliseen liikkumiseen ja liikennesääntöihin tutustumalla eri ympäristöissä liikuttaessa sekä hyödyntämällä aiheisiin liittyviä materiaaleja. Lapsille mahdollistetaan riittävä päivittäinen lepo ja huomioidaan lasten yksilöllinen unen tarve. Varhaiskasvatuspäivänä lapsen levon ja unen tarve saattaa olla erilainen kuin kotona. Lapsen riittävä lepo ja uni mahdollistaa uuden oppimisen ja opitun muistiin painumisen, tasapainoisen tunne-elämän ja tarvittavan kasvuhormonin erittymisen.

4.6. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieleltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä¹¹⁰. Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se

¹¹⁰ Varhaiskasvatuslaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88–89 sekä viittomakielilaki (359/2015)

ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa¹¹¹. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisu- ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti ja pedagogisesti suunniteltuna kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä erilaisissa kasvatusta- ja opetustilanteissa. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuväline. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Lapsen kielen kehitykseen liittyvää suomen/ruotsin kieleen tutustumista ja opettelua ei tule rinnastaa varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen (luku 5). Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti

111 Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 momentti

perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molempipuolinen ymmärrys.

4.6.1. Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyksikautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielillä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kielenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen

kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kielenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylvyyn kaltaisia.

Laihian varhaiskasvatuksessa kaikki kielet ja kulttuurit nähdään yhtä arvokkaina. Jokaiselta varhaiskasvatuksen henkilöstöön kuuluvalla edellytetään kieli- ja kulttuuritietoista toimintatapaa kaikissa arjen tilanteissa ja nämä toimintatavat koskevat kaikkia lapsia. Kieli- ja kulttuuritietoisessa kasvatuksessa ja opetuksessa suhtaudutaan arvostavasti jokaisen lapsen ja perheen kielelliseen ja kulttuuriseen taustaan. Päivittäistä toimintaa mukautetaan siten, että jokaisella on mahdollisuus rakentaa identiteettiään omista lähtökohdistaan käsin.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja tukee monikielisten lasten suomen kielen oppimista yhteistyössä muun henkilöstön kanssa. Kieli- ja kulttuuritietoisten toimintatapojen tukena Laihialla käytetään Turun yliopiston, Opetushallituksen sekä Opetus- ja kulttuuriministeriön yhteistyössä vuonna 2020 julkaisemaa KieliPeda-työvälinettä, joka löytyy verkkojulkaisuna. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä käytetään aina tarpeen vaatiessa tulkkia. Näin luodaan edellytykset lapsen ja perheen tarpeita palvelevalle kasvatusyhteistyölle, jossa kaikki osapuolet tulevat kuulluksi ja ymmärretyksi. Mikäli huoltaja ilmoittaa väestörekisterissä omaksi tai lapsensa äidinkieleksi ruotsin ja haluaa lapselleen täysin ruotsinkielistä varhaiskasvatusta, palvelu pyritään ostamaan kunnan ulkopuolisesta ruotsinkielisestä varhaiskasvatusyksiköstä.

4.7. Paikallisesti tarkennettavat asiat

Paikallisesti tarkennetaan seuraavia tavoitteita, sisältöjä ja periaatteita huomioiden lasten ikä ja kehitys sekä eri toimintamuotojen ominaispiirteet:

- *pedagogisen toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen periaatteita sekä seurannan ja arvioinnin käytäntöjä*
- *varhaiskasvatuksen pedagogisen dokumentoinnin periaatteita ja käytäntöjä*
- *monipuolisten työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavia periaatteita*
- *käytäntöjä, jotka tukevat lasten leikkiä inklusiivisten periaatteiden mukaisesti*
- *oppimisen alueiden tavoitteita ja sisältöjä*
- *lasten mielenkiinnon kohteiden ja osallisuuden huomioon ottamisen tapoja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa*
- *eri kieli- ja kulttuuriryhmien varhaiskasvatuksen toteuttamista*
- *kaksikielisen varhaiskasvatuksen toteuttamista, mikäli sitä järjestetään*
- *vieras- ja monikielisten lasten suomen/ruotsin kielen oppimisen tukemista*
- *perheen kielivalintoihin ja äidinkielen tukemiseen liittyvää yhteistyötä ja käytäntöjä.*

5. Lapsen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea siten kuin varhaiskasvatuslaissa on säädetty¹¹². Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla, lapsiryhmässä toteutetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden. Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Lapselle tarjotaan oikea-aikainen ja lapsen tarpeisiin vastaava yksilöllinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, joka kirjataan lapsen vasuun. Tuen muodot perustuvat kolmiportaiseen tukeen. Lapsen erityisen ja tehostetun tuen antamisesta sekä yleisessä tuessa mahdollisesti käytössä olevista tukipalveluista tehdään hallintopäätös. Päätöksessä tuodaan ilmi tukimuodot, varhaiskasvatuksen järjestämispaikka sekä tukipalvelut. Laihialla päätöksen tekee lapsen varhaiskasvatussyksikön esihenkilö.

5.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä¹¹³ on velvollinen antamaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivyttyä. Tuki varhaiskasvatuksessa järjestetään yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus saada tukea omassa lapsiryhmässään erilaisin joustavin järjestelyin. Mikäli lapsen tuen tarpeet sitä edellyttävät, lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen pienryhmässä tai erityisryhmässä.

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää tuen järjestämisen käytännöistä, toteuttamisesta, toimintatavoista ja arvioinnista päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi annettavan tuen vaikuttavuutta ja riittävyyttä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää yhteistyörakenteista, vastuista ja toimintatavoista liittyen huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä monialaiseen yhteistyöhön. Monialaisen yhteistyön osalta päätetään myös työnjako eri toimijoiden kanssa tuen järjestämisessä. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää¹¹⁴.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että lapsen oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja sekä varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkitsemis- ja avustamispalveluja ja apuvälineitä toteutuu¹¹⁵.

¹¹² Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹¹³ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

¹¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

¹¹⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta¹¹⁶. Jos kyseessä on yksityisen palveluntuottajan järjestämä varhaiskasvatus, päätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta.

Jos tukea tarvitseva lapsi osallistuu useamman kuin yhden varhaiskasvatuksen järjestäjän¹¹⁷ varhaiskasvatukseen, on tuki suunniteltava, toteutettava ja arvioitava yhteistyössä¹¹⁸.

Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnkuviansa ja vastuidensa mukaan.

Toimipaikan johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla¹¹⁹. Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettajan antama opetus toteutuu pääsääntöisesti ryhmässä toteutettavana opetuksena joko osa- tai kokoaikaisesti. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopetuksena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa¹²⁰. Tukipalveluna järjestettävä erityisopettajan antama konsultaatio ja opetus suunnitellaan lapsen yksilöllisen tarpeen mukaan, ja se voi olla lyhyt- tai pitkäaikaista ja säännöllistä. Varhaiskasvatuksen opettajaksi ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajaksi kelpoinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista.

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen suunnittelu ja arviointi voidaan tehdä yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan ja/tai erityisopettajan kanssa¹²¹. Lapsen edun sitä edellyttäessä, voidaan yhteistyössä huoltajan kanssa keskustella, että lapsi siirtyy päiväkotiin saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia¹²², joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tämä voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että avustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettaja toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä.

Laihialla:

- Inklusiivisessa varhaiskasvatuksessa tuki järjestetään ensisijaisesti lapsen omassa varhaiskasvatusryhmässä joko kunnan omassa päiväkodissa, ryhmäperhepäivähoitokodissa, perhepäivähoidossa tai yksityisessä perhepäiväkodissa.
- Koko henkilökunta osallistuu lapsen tuen toteuttamiseen varhaiskasvatuksen opettajan ja varhaiskasvatuserityisopettajan pedagogisella ohjauksella.
- Laihialla työskentelee kolme varhaiskasvatuksen erityisopettajaa.

116 Varhaiskasvatuslaki 15 e §

117 Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

118 Varhaiskasvatuslaki 15 b §

119 Varhaiskasvatuslaki 31 §

120 Varhaiskasvatuslaki 15 d §

121 Varhaiskasvatuslaki 15 c §

122 Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

- Varhaiskasvatuksen erityisopettajat koordinoivat, suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat tuen järjestämistä yhdessä varhaiskasvatuksen yksiköiden johtajien sekä lapsiryhmien henkilöstön kanssa.

5.2. Yhteistyö tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa sekä tarvitsemaansa tukea¹²³. Lapsen tuki edellyttää toimivia paikallisia yhteistyörakenteita ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä.

5.2.1. Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan¹²⁴.

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta¹²⁵. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia. Lapsen tuen toteuttamisen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön.

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä¹²⁶.

Laihialla:

- Huoltajien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön päivittäiset kohtaamiset ja varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelut ovat yhteistyön perusta. Henkilöstö ylläpitää avointa, arvostavaa, monipuolista ja aktiivista vuorovaikutusta ja huolehtii siitä, että huoltajat saavat tietoa lapsen kehityksestä, oppimisesta ja hyvinvoinnista.
- Varhaiskasvatuksen opettaja sopii keskustelun huoltajien kanssa heti, kun huoltajilla itsellä tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista tai kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita.
- Lapsen tuen tarpeen havaitsemisessa, tuen suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioimisessa yhteistyö huoltajien, varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajan sekä muun varhaiskasvatuksen henkilöstön välillä on tärkeää.
- Varhaiskasvatuksen opettaja ja/tai erityisopettaja kertoo huoltajille lapsen oikeudesta kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukeen sekä tuen keskeisistä periaatteista ja muodoista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelussa.
- Huoltajien kanssa sovitaan lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista.

¹²³ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹²⁴ Varhaiskasvatuslaki 20 §

¹²⁵ Varhaiskasvatuslaki 40–41 §

¹²⁶ Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88

5.2.2. Monialainen yhteistyö

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvonnan ja muiden sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen sekä muiden mahdollisten yhteistyötahojen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä¹²⁷.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun vastaavan tahon keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Laihiilla:

- Varhaiskasvatuksen opettaja tai erityisopettaja kutsuu tarvittaessa myös sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöitä mukaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan. Suunnittelun ja arvioinnin yhteydessä sovitaan yhteistyöstä ja vastuista ja pyritään tällä tavoin varmistamaan lapsen ja mahdollisesti koko perheen tuen toimiva kokonaisuus.
- Monialaista yhteistyötä tehdään paikallistasolla Pohjanmaan hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystieteiden, kuten lastenneuvolan, lapsi- sosiaalityön, perheneuvolan. Yhteistyötä tehdään myös erikoissairaanhoidon ja sosiaalihuollon erityispalveluiden kanssa. Näitä ovat lastenneurologian ja lastenpsykiatrian yksiköt sekä tuki- ja osaamiskeskus Eskoo.
- Varhaiskasvatuksen opettaja ja/tai erityisopettaja voi huoltajien suostumuksella osallistua myös muuhun lapsen asioita käsittelevään monialaiseen yhteistyöryhmään.

5.2.3. Varhennettu oppivelvollisuus ja siihen liittyvä yhteistyö

Lapsi voi oppimiskykyyn vaikuttavan vamman, sairauden tai toimintakyvyn rajoitteen vuoksi tarvita varhennettua oppivelvollisuutta¹²⁸. Varhennetun oppivelvollisuuden päätöksen saaneen lapsen oppivelvollisuus alkaa esiopetuksessa¹²⁹ sinä vuonna, kun lapsi täyttää kuusi vuotta. Lapsella on oikeus saada esiopetusta myös varhennettua oppivelvollisuutta edeltävänä vuonna¹³⁰. Huoltaja päättää, osallistuuko lapsi esiopetukseen 5-vuotiaana. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa varhennetusta oppivelvollisuudesta.

Kokonaiskuvan muodostamiseksi lapsen vammaa, sairautta tai toimintakyvyn rajoitetta tulee tarkastella suhteessa lapsella ilmeneviin tuen tarpeisiin ja oppimisen edellytyksiin. Hallintopäätöksen valmistelussa tehdään yhteistyötä varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen asiantuntijoiden kesken. Varhennettua oppivelvollisuutta koskevaa päätöstä tehtäessä hyödynnetään lapsesta mahdollisesti annettuja psykologisia tai lääketieteellisiä lausuntoja tai muuta vastaavaa selvitystä. Varhaiskasvatuksen tai opetuksen järjestäjä päättää varhennetusta oppivelvollisuudesta¹³¹ hallintolain mukaisesti ennen perusopetuksen alkamista. Varhennettuun oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisesta määrätään tarkemmin Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa¹³².

Laihiilla:

127 Varhaiskasvatuslaki 40–42 §

128 Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) 2 §

129 Oppivelvollisuuslaki 3 §

130 Perusopetuslaki 26 a §

131 Oppivelvollisuuslaki 2 §

132 Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5.1

- Huoltajat hakevat lapselleen varhennettua oppivelvollisuutta kunnan perusopetuksen kotisivuilta löytyvällä lomakkeella, jonka liitteeksi tulee toimittaa psykologinen tai lääketieteellinen lausunto. Lausunnosta tulee käydä ilmi, miksi lapsi hyötyisi varhennetusta oppivelvollisuudesta. Hakemus toimitetaan kunnan sivistysjohtajalle.
- Päätös tehdään lapsen ollessa varhaiskasvatus- tai esiopetusikäinen.
- Varhennetun oppivelvollisuuden päätöksen saaneen lapsen esiopetus voi kestää kaksi vuotta lapsen ollessa 5- ja 6-vuotias. Perusopetuksen aloitusta voidaan myöhentää vain perustelluista syistä ja tarkoin harkiten, esimerkiksi silloin, kun lapsi ei ole sairaudesta johtuen osallistunut juuri lainkaan esiopetukseen.
- Varhennettuun oppivelvollisuuteen otettujen lasten opetuksen järjestämispaikka päätetään yksilöllisesti lapsen tarpeet huomioiden.

5.3. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työ tavoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin annetaan lapsen tarpeen mukaisia tuen muotoja ja tukipalveluita¹³³. Tuki voi olla yleistä, tehostettua tai erityistä tukea¹³⁴ tuen muotojen ja tukipalveluiden määrästä ja intensiteetistä riippuen. Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, huoltajalta tai muilta asiantuntijoilta.

Lapsella on oikeus saada tukea sopivalla tuen tasolla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan¹³⁵. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tuen muodoista, kuten apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumiseensa. Tällaisia ovat esimerkiksi

- liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet tai
- lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen liittyvät apuvälineet, kuten kommunikointia tukevat lelut, digitaaliset sovellukset, pelit tai äänikirjat.

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen tarve arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tehostetun tai erityisen tuen edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin saanut muulle tasolle kuulunutta tukea. Tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon päiväkodin ja perhepäivähoidon henkilöstön mitoituksessa¹³⁶.

Laihialla varhaiskasvatuksessa lapsen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki on aina yksilöllistä. Koko henkilöstö osallistuu lapsen tuen toteuttamiseen varhaiskasvatuksen opettajan ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajan pedagogisella ohjauksella. Päiväkodinjohtaja varmistaa, että lapsi saa tarvitsemansa tuen ja tuki on kohdennettu oikein. Yleisessä tuessa tuen painopiste on ryhmätasoisessa pedagogisen tuen muodoissa, tehostetussa ja

¹³³ Varhaiskasvatuslaki 15 b ja 15 c §

¹³⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹³⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹³⁶ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

erityisessä tuessa lapselle annettu yksilöllinen tuki vahvistuu ja myös rakenteellisten tuen muotojen merkitys korostuu. Myös erityispedagogisen osaamisen rooli tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa vahvistuu tuen portaalta toiselle siirryttäessä. Tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityisopettaja myös osallistuu tuen toteuttamiseen. Kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki edellyttää aina yhteistyötä huoltajien kanssa. Tehostetussa ja erityisessä tuessa yhteistyö varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa korostuu. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan kanssa koordinoi monialaista yhteistyötä lapsen tuen aikana sekä vastaa yhteistyön järjestämisestä sekä tiedonsiirron toteutumisesta varhaiskasvatuksen siirtymävaiheissa ja lapsen siirtyessä esiopetukseen.

5.3.1. Yleinen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omassa ryhmässä.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä pedagogisista, hoidollisista tai rakenteellisista tuen muodoista, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai osa-aikaista erityisopettajan antamaa opetusta.

Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöksen antamista, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön yhteistyössä. Tukipalveluista eli varhaiskasvatuksen erityisopettajan antamasta konsultaatiosta ja opetuksesta sekä tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös myös yleisessä tuessa¹³⁷. Tukipalveluita annetaan yksittäisinä tukimuotoina, mikäli lapsen yksilöllinen kehitys, oppiminen ja hyvinvointi sitä edellyttää.

5.3.2. Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmettyä. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä.

Lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla. Tuki muodostuu säännöllisistä ja samanaikaisesti toteutettavista useista tuen muodoista. Oikea-aikaisesti annettu tehostettu tuki ennaltaehkäisee lapsen myöhempää tuen tarpeiden moninaistumista.

Lapsen mahdollista myöhempää diagnoosia tai kuntoutuksen aloittamista ei voida käyttää tuen saamisen ehtona¹³⁸. Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹³⁹.

5.3.3. Erityinen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun yleinen tuki tai tehostettu tuki ei riitä. Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästymisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen

¹³⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹³⁸ HE 148/2021 vp, s. 32

¹³⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Erityinen tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla.

Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Erityinen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista. Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹⁴⁰.

5.3.4. Tuen muodot

Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti¹⁴¹. Tuen muotoja voi toteuttaa samanaikaisesti heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tuen muodot suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Lapsen tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia** tuen muotoja.

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsiryhmän kokoa muodostettaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve ja taso sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Mikäli päiväkodissa tai perhepäivähoidossa on tehostettua tai erityistä tukea tarvitseva lapsi, tulee tämä ottaa huomioon lasten tai varhaiskasvatuslain mukaisen henkilöstön lukumäärässä¹⁴², jollei lasta varten ole henkilökohtaista tai ryhmäkohtaista avustajaa.

Pedagogisiin tuen muotoihin lukeutuvat toistuvien toimintojen sekä lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärutmin luominen. Lapsen tukeen kuuluvat muun muassa sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat. Näitä voivat olla puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kuten viittomat, kuvat tai erilaiset teknologiset ratkaisut. Lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia pedagogisten ja erityispedagogisten työtapojen ja menetelmien käyttöä. Pedagogisiin tuen muotoihin kuuluvat myös varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana. Varhaiskasvatuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

Rakenteellisiin tuen muotoihin kuuluu lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyvän henkilöstön osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen. Rakenteellisia tuen muotoja ovat myös ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoitukseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut sekä niiden muuttaminen lapsen tuen tarpeen mukaan¹⁴³. Ryhmän henkilöstörakennetta voidaan vahvistaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajalla. Lapsimäärän pienentämisellä muutetaan henkilöstön ja lasten suhdelukua siten, että lapsen tukea voidaan suunnitellusti toteuttaa ja varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Lisäksi varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustamispalvelut, apuvälineiden käyttäminen, esteettömyyden huomioiminen sekä pien- tai erityisryhmä voivat olla lapsen tarvitsemia rakenteellisia tuen muotoja.

Hoidollisen tuen muodot tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon ja hoivaan. Lapsen terveydenhoidolliset tarpeet huomioidaan osana hoidollisen tuen muotoja. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet. Sosiaali-

140 Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88

141 Varhaiskasvatuslaki 15 b §

142 Varhaiskasvatuslaki 35 § ja 38 §

143 Varhaiskasvatuslaki 35 § 2 mom. ja 38 § 2 momentti

ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta.

Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa arvioidaan aina tapauskohtaisesti, voidaanko lääke- tai sairaudenhoito toteuttaa osana lapsiryhmän perustoimintaa. Jokaisen lapsen kohdalla tehdään lapsen tilanteen kokonaisarviointi. Lapsen lääke- tai sairaudenhoito ei ole riippuvainen varhaiskasvatuslain mukaisesta tuen tasosta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta riippumatta lapsen tarpeen mukaan.

Tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen tulee olla lapsen edun ja tuen tarpeen mukaisia, ja niissä käytetään paikallista ja tapauskohtaista harkintaa. Esimerkiksi lapsen apuvälineiden käyttöä tai avustamista suunniteltaessa tulee ensisijaisesti järjestää nämä tukitoimet niin, että lapsi on osa vertaisryhmää ja mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa.

5.4. Lapsen tuen arviointi

Varhaiskasvatuksessa lapsen tukea arvioidaan kaikilla tuen tasoilla¹⁴⁴. Lapsen tuen tarvetta, sekä tuen riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tai tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen tuen tarpeen arvioinnin prosessi voi alkaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen pohjalta. Myös huoltaja, lastenneuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi tehdä aloitteen.

Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan ja huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta ja tarvittavien tuen muotojen toteuttamista¹⁴⁵.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen arviointiin tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveysviranomaiset osallistuvat arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä, jos arviointi edellyttää myös muuta kuin varhaiskasvatushenkilöstön pedagogista asiantuntemusta tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen ratkaisujen perusteeksi.

- Laihian varhaiskasvatuksessa tuen arviointi perustuu lapsen, lapsiryhmän ja ryhmässä toteutettavan pedagogisen toiminnan havainnointiin ja dokumentointiin.
- Tuen tarvetta arvioidaan säännöllisesti ja tarpeen vaatiessa yhdessä huoltajien ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa muutetaan tai täydennetään arvioinnin pohjalta saadun tiedon mukaisesti.
- Pedagogiselle toiminnalle kirjattujen tavoitteiden saavuttaminen täydennetään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan ja samalla kirjataan mahdolliset uudet tavoitteet sekä pedagogiset tuen muodot, joilla niihin vastataan.
- Mikäli tuen tarve päättyy, tulee myös se kirjata selkeästi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

5.5. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, tuen muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan¹⁴⁶. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö ja/tai varhaiskasvatuksen

¹⁴⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 a ja d §

¹⁴⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 20 §

¹⁴⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Henkilöstön tehtävänä on tukea huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan tarpeen mukaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa¹⁴⁷. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen muuttunutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tuen muotojen ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi sisältää perustelut siitä, millaisista tuen muodoista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua¹⁴⁸.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista¹⁴⁹. Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

Kun lapsi saa varhaiskasvatuksessa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan luvussa 1.3 kuvatus lisäksi seuraavat asiat lapsen tarpeen mukaan:

Pedagogiset tuen muodot

- varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut
- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- tarvittavat erityispedagogiset menetelmät
- vuorovaikutus- ja kommunikointitavat, esimerkiksi viittomien ja kuvien käyttö
- käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi.

Rakenteelliset tuen muodot

- tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen
- henkilöstön mitoitukseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- tulkittamis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö
- pien- tai erityisryhmä tai muu tarvittava ryhmämuoto
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokoaikainen opetus tai konsultaatio.

Hoidolliset tuen muodot

- perushoittoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät
- terveydenhoidolliset tarpeet, esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio

¹⁴⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

¹⁴⁸ HE 148/2021 vp, s. 34

¹⁴⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.

Tuen vaikuttavuuden arviointi

- tuen tarpeen, riittävyyden ja toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet sekä arviointiajankohdat.

Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveyspalvelut, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta¹⁵⁰.

- Laihialla päiväkodeissa ja ryhmäperhepäivähoitokodeissa lapsen tarvitsema tuen taso, muodot ja niiden toteuttaminen kirjataan sähköisesti Daisy-managerissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.
- Perhepäivähoidossa ja yksityisessä varhaiskasvatuksessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelma ja tuet asiat kirjataan paperiselle lomakkeelle.
- Päiväkodissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessin suunnittelusta, toteutuksesta ja arvioinnista vastaa ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja yhdessä muun henkilöstön kanssa. Lapsen tuen aikana myös varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen suunnitteluun, tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen arviointiin sekä tarvittaessa myös tuen toteuttamiseen.
- Päiväkodissa varhaiskasvatuksen opettajan vastuulla on perehdyttää ryhmän muu henkilöstö lapselle kirjattuun tuen suunnitelmaan sekä ohjata henkilöstöä päivittäisessä tuen toteuttamisessa. Tarvittaessa perehdytyksessä hyödynnetään varhaiskasvatuksen erityisopettajaa.
- Ryhmäperhepäivähoidossa ja perhepäivähoidossa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessin suunnittelusta ja arvioinnista tuen aikana vastaa varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä ryhmän henkilöstön ja esihenkilön kanssa.
- Ryhmäperhepäivähoidossa ja päiväkodissa vastuu perehdyttämisestä lapsen tuen suunnitelmaan ja henkilöstön sitoutumisesta päivittäisen tuen toteuttamiseen on varhaiskasvatuksen erityisopettajalla ja tarvittaessa ryhmän esihenkilöllä.
- Vasun laadintaan osallistuvat tarpeen mukaan myös muut lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat asiantuntijat ja tahot, kuten terapeutit ja kuntoutusohjaajat. Mahdollisimman monipuolisen näkökulman muodostamiseksi henkilöstö keskustelee huoltajien ja muiden asiantuntijoiden kanssa lapsesta tekemistään havainnoista ennen lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista.

5.6. Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin¹⁵¹. Hallintopäätösmenettelyssä noudatetaan hallintolakia. Ennen päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa¹⁵². Myös huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle¹⁵³. Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta, ja päätös on toistaiseksi voimassa.

¹⁵⁰ HE 148/2021 vp, s. 35

¹⁵¹ Varhaiskasvatustilaki 15 e §

¹⁵² Hallintolaki 34 §

¹⁵³ HE 148/2021 vp, s. 35

Huoltaja voi tehdä päätöksestä oikaisuvaatimuksen¹⁵⁴. Päätökseen on liitettävä ohje oikaisuvaatimuksen tekemiseen. Päätös on aina perusteltava¹⁵⁵. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu¹⁵⁶.

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tuen muodoista
- varhaiskasvatuksen toimipaikasta
- tukipalveluista¹⁵⁷.

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös. Päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tukipalvelut¹⁵⁸.

Varhaiskasvatuslain piiriin kuuluvassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta¹⁵⁹. Lapsen saadessa varhaiskasvatusta ostopalveluna hankitussa varhaiskasvatuksessa hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta. Myös palvelusetelin myöntänyt kunta tekee tukea koskevan hallintopäätöksen¹⁶⁰.

Lapsen varhaiskasvatusta voi järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen järjestäjä. Mikäli lapsi osallistuu kahden eri kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen esimerkiksi vuoroasumistilanteessa, hallintopäätöksen tekevät erikseen molemmat kunnat. Tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti. Kukin toimija tekee hallintopäätöksen itse.

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida päättää lapsen sosiaali- ja terveystalvakuista, kuten lääkinällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispalvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista.

Lapsen tuen tarvetta, riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan (ks. luku 5.4). Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

- Laihian varhaiskasvatuksessa lapselle annettavaan tehostettuun tai erityiseen tukeen tai tukipalveluihin liittyvien hallintopäätösten laatimisesta, muuttamisesta tai kumoamisesta vastaa sen yksikön esihenkilö, jossa lapsen varhaiskasvatus järjestetään.

- Hallintopäätöstä tehtäessä hyödynnetään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa eli päätös perustuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattuun arvioon tai muuhun lapsen oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvään arvioon. Ennen päätöksen tekemistä lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa sekä lasta itseään kuullaan.

5.7. Paikallisesti tarkennettavat asiat

Paikallisesti tarkennetaan varhaiskasvatuksessa annettavan tuen järjestämisen käytännöt päiväkodissa ja perhepäivähoidossa.

¹⁵⁴ Varhaiskasvatuslaki 62 §

¹⁵⁵ Varhaiskasvatuslaki 62 §

¹⁵⁶ HE 148/2021 vp, s. 36

¹⁵⁷ HE 148/2021 vp, s. 34

¹⁵⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 c ja e §

¹⁵⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹⁶⁰ HE 148/2021 vp, s. 30

Paikallisesti tarkennetaan

- lapsen tuen järjestämistä ohjaavat paikalliset periaatteet ja käytännöt
- lapsen tuen tarpeen arviointiin liittyvät käytännöt ja vastuut
- tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa: pedagogiset, rakenteelliset ja hoidolliset tuen muodot
- tukipalveluiden järjestämiseen liittyvät paikalliset käytännöt
- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman täydentäminen tuen näkökulmasta luvun 5.5 mukaisesti, suunnitelman laatimiseen ja arviointiin liittyvät paikalliset vastuut ja käytännöt
- lasten ja huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön käytännöt tuen aikana
- monialainen yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- varhennetun oppivelvollisuuden tarpeen arviointi sekä siihen liittyvän yhteistyön rakenteet ja käytännöt
- toiminta siirtymävaiheissa varhaiskasvatuksen aikana ja siirryttäessä esiopetukseen
- tuen suunnittelun, toteuttamisen ja arvioinnin kannalta välttämättömien tietojen siirtämiseen ja vaihtamiseen liittyvät käytännöt sekä niihin liittyvät yhteistyökäytännöt
- tehostetun ja erityisen tuen sekä tukipalveluiden hallintopäätösmenettelyt (huoltajan ja lapsen kuuleminen sekä päätöksen laatiminen, muuttaminen ja kumoaminen).

Yleinen tuki

- yleisen tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken
- yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa ja yleisen tuen järjestämisessä.

Tehostettu tuki

- tehostetun tuen käytännön järjestäminen
- toimintatavat lapsen tehostetun tuen aloittamisessa, toteuttamisessa ja päättämisessä
- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan, arviointiin ja tarkistamiseen liittyvät käytänteet
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, tehostetun tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- menettelytavat mahdollisten asiantuntijalausuntojen käytössä
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa ja tehostetun tuen järjestämisessä.

Erityinen tuki

- erityisen tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, erityisen tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- menettelytavat mahdollisten asiantuntijalausuntojen käytössä
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, erityisen tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- yhteistyö muun varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen kanssa sekä muu yhteistyö, eri toimijoiden vastuut ja työnjako
- yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa
- toimintatavat, kun erityinen tuki päätetään lopettaa ja tuki jatkuu tehostettuna tai yleisenä tukena.

Varhaiskasvatuslaissa säädetyt tuen muodot

- tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken

- huoltajalle ja lapselle tiedottamiseen ja huoltajan ja lapsen kanssa tehtävään yhteistyöhön liittyvät toimintatavat.

Paikallisesti määritellään tulkitsemis- ja avustamispalveluihin sekä apuvälineisiin liittyvät hallinnolliset käytänteet varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla.

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja tässä perusteasiakirjassa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

Laihialla ei toistaiseksi järjestetä kunnallisena tai yksityisenä varhaiskasvatuksena vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta. Mikäli Laihian kunnassa tulevaisuudessa tällaista varhaiskasvatusta järjestetään, tulee sen järjestämisessä noudattaa lakeja, sopimuksia sekä valtakunnallista ja paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa. Vaihtoehtoista pedagogiikkaa tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta toteuttavan tahon on laadittava myös yksikkövasu, jossa palveluntuottaja tarkentaa, miten kyseinen pedagogiikka täydentää varhaiskasvatussuunnitelman perusteita ja Laihian varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä miten vaihtoehtoisen pedagogiikan näkökulmat tulevat esille varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, työtavoissa ja pedagogisessa toiminnassa.

6.1. Paikallisesti tarkennettavat asiat

Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva paikallinen suunnittelu voi olla omaleimaista, mutta se ei voi olla ristiriidassa varhaiskasvatusta koskevan lainsäädännön tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden kanssa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkentaa sen lisäksi, mitä perusteasiakirjassa aiemmin määrätään,

- mitkä ovat vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen liittyvät varhaiskasvatuksen arvoperustaa, pedagogisia periaatteita ja ratkaisuja täydentävät näkökulmat*
- miten nämä näkökulmat tulevat esille varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, työtavoissa ja pedagogisessa toiminnassa.*

7. Arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain, varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden ja perusteita tarkentavan paikallisen suunnittelun toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹⁶¹. Arvioinnin kohteena ovat varhaiskasvatuslain toteutuminen sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätty periaatteet, sisällöt ja tavoitteet. Varhaiskasvatuksen henkilöstö osallistuu varhaiskasvatuksen arviointiin ja kehittämiseen. Varhaiskasvatuksen arvioinnin tulee olla suunnitelmallista, säännöllistä ja jatkuvaa. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää ja laadunhallintaa. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

Lapsen varhaiskasvatusta arvioitaessa lapsen mielipide ja toivomukset on selvitettävä ja otettava huomioon¹⁶² hänen ikänsä ja kehityksensä edellyttämällä tavalla. Lapsille ja huoltajille annetaan mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa varhaiskasvatuksen arviointiin ja heidän näkemyksensä otetaan huomioon varhaiskasvatuksen ja pedagogisen toiminnan kehittämisessä.

7.1. Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on kehittää varhaiskasvatusta sekä edistää lasten kehityksen ja oppimisen edellytyksiä¹⁶³. Suunnitelmallisen varhaiskasvatuksen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisella ja paikallisella tasolla.

Kansallisen tason arviointien tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskevissa asioissa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹⁶⁴. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatuksen suunnittelua ja sen toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä-, yksikkö-, toimipaikka- ja lapsiryhmätason arviointikokonaisuudesta ja arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on toimipaikassa¹⁶⁵ järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö, oppimisympäristöt tai kielen kehityksen tukeminen. Lapsen tuen (luku 5) toteutuminen on keskeinen arvioinnin kohde. Arvioinnin ja kehittämisen jatkuvaan prosessiin kuuluu tärkeänä osana pedagoginen dokumentointi (luku 4.2).

¹⁶¹ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁶² Varhaiskasvatuslaki 20 §

¹⁶³ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁶⁴ Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 §

¹⁶⁵ Varhaiskasvatuslaki 20 §

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Arvioinnilla¹⁶⁶ edistetään lapsen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin edellytyksiä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut pedagogisen toiminnan tavoitteet on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen tuen arviointi sisältyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti tarkennettavat asiat ohjaavat paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnin suunnittelua ja toteuttamista. Varhaiskasvatuksen järjestäjä kehittää varhaiskasvatuksen suunnittelua, toteuttamista ja arviointia sekä sitä kautta niiden laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

Laihialla varhaiskasvatuksen arviointia ja kehittämistä toteutetaan lapsitasolla, ryhmätasolla, yksikkötasolla ja koko kunnan varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen yhteisenä. Pedagogisen toiminnan arvioinnissa ja kehittämisessä keskeistä on huoltajien kanssa käytävät varhaiskasvatuskeskustelut. Niissä huoltajat pääsevät osallistumaan lapsen ja hänen ryhmänsä kannalta keskeiseen varhaiskasvatuksen arviointiin ja kehittämiseen. Vasuihin kirjatut lasten mielipiteet ja toiveet muodostavat keskeisen tiedon lasten näkökulmasta pedagogiseen arviointiin ja kehittämiseen. Lapsilta pedagogisen toiminnan arviointia ja kehittämisideoita voidaan kerätä monipuolisesti konkreettisin menetelmin. Vasuissa arvioidaan ja seurataan lapsen tuen toteutumista moniammatillisesti.

Pedagogisen toiminnan seuranta ja arviointia toteutetaan myös keräämällä lapsilta sekä heidän huoltajiltaan säännöllisesti palautetta kerran toimintakauden aikana varhaiskasvatuksen tyytyväisyyskyselyn muodossa. Vastaukset julkistetaan varhaiskasvatusryhmittäin oman ryhmän huoltajille ja saatua palautetta hyödynnetään varhaiskasvatuksen toiminnan toteuttamisessa sekä kehittämisessä.

Varhaiskasvatuksen henkilöstö kehittää ja arvioi toimintaa itsearviointina säännöllisesti toteutuissa tiimipalavereissa ja osana arjen toimintaa. Lisäksi mahdollistetaan ammatilliset keskustelut säännöllisten pedagogisten palavereiden muodossa. Niiden tarkoitus on työn kehittäminen, toteuttaminen ja arviointi. Henkilöstön kanssa kahdestaan tai pienryhmässä käydyt kehityskeskustelut toimivat myös paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman arvioinnin ja kehittämisen toimintatapana.

Lisäksi Laihian kunnassa hyödynnetään valtakunnallista varhaiskasvatuksen laadunarviointia. Valssi-arviointityökaluja käytetään yhteisesti sovittujen kehittämiskohteiden laadun arviointiin. Tavoitteena on tarkastella pedagogisen toiminnan laatua arviointityökaluja hyödyntämällä vähintään kerran toimintavuoden aikana.

Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioidaan ja kehitetään säännöllisesti henkilöstön yhteisissä palavereissa, joissa käydään keskustelua vasun toimivuudesta ja pohditaan osa-alueita, jotka vaativat kehittämistä. Arvioinnin kokonaisuutta suunnitellaan etsien uusia tapoja arvioida ja kehittää varhaiskasvatusta.

7.2. Paikallisesti tarkennettavat asiat

Paikallisesti tarkennetaan perusteissa kuvattuja varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin ja kehittämisen periaatteita ja käytäntöjä. Lisäksi tarkennetaan

- miten varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden määäämien tavoitteiden toteuttamista ja toteutumista arvioidaan paikallisesti

- *miten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden sekä tarkentavan paikallisen suunnittelun toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja eri arviointikokonaisuuden tasoilla*
- *miten varhaiskasvatuksen henkilöstö osallistuu varhaiskasvatuksen arviointiin ja kehittämiseen*
- *miten lasten mielipiteet selvitetään ja otetaan huomioon varhaiskasvatusta arvioitaessa*
- *miten huoltajille annetaan mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin ja kehittämiseen*
- *miten lapsen tuen toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa*
- *miten lapsilta, huoltajilta ja muilta yhteistyötahoilta saatua palautetta kerätään ja hyödynnetään laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä*
- *miten arvioinnissa saatuja tietoja hyödynnetään varhaiskasvatuspalvelujen johtamisessa ja kehittämisessä*
- *miten arvioinnin keskeiset tulokset julkistetaan.*